

Economisch - Statistische Berichten

44e JAARGANG - 21 OKTOBER 1959 - No. 2206

N.V. SLAVENBURG'S BANK

Gevestigd te Rotterdam

VOOR ALUW BANK-, EFFECTEN- EN ASSURANTIEZAKEN

Bij een uitgeversmij. in het noorden van het land is plaats voor een

academisch gevormd persoon

bij voorkeur met commerciële ervaring, die — na een degelijke voorbereiding — kan worden aangesteld in een leidende functie. Leef-tijd tot 35 jaar.

Eigenhandig geschreven brieven met uitvoerige in-lichtingen omtrent levensloop en studierichting als-mede een recente pasfoto te zenden onder no. E.S.B. 55-2, postbus 42, Schiedam.

Adviezen
bij de keuze
van
beleggingen
en het sluiten
van alle
verzekeringen

R. MEES & ZONEN

ROTTERDAM

Wat kan de bank voor U doen?

Het antwoord op deze vraag krijgt
U in onze brochure

**WAT DE BANK VOOR U
KAN DOEN**

Stuur Uw aanvraag voor gratis toezending
aan De Twentsche Bank,
Postbus 407, Amsterdam.

DE TWENTSCHE BANK

Uw financiële raadsman

ECONOMISCH- STATISTISCHE BERICHTEN

Uitgave van de
Stichting Het Nederlandsch Economisch Instituut

Adres voor Nederland: *Pieter de Hoohweg 118, Rotterdam-6.*
Telefoon redactie: 0 1800 52939. Administratie: 0 1800
38040. Giro 8408.

Bankiers: *R. Mees en Zonen, Rotterdam. Banque de Com-
merce, Koninklijk Plein 6, Brussel, postcheque-rekening
260.34.*

Redactie-adres voor België: *Dr. J. Geluck, Zwijnaardse Steen-
weg 357, Gent.*

Abonnementen: *Pieter de Hoohweg 118, Rotterdam-6.*

Abonnementsprijs: *franco per post, voor Nederland en de
Overzeese Rijksdelen (per zeepost) f. 29,—, overige landen
f. 31,— per jaar. (België en Luxemburg B.fr. 400).*
Abonnementen kunnen ingaan met elk nummer en slechts
worden beëindigd per ultimo van het kalenderjaar.

Losse nummers 75 ct.

Aangetekende stukken in Nederland aan het Bijkantoor
Westzeedijk, Rotterdam-6.

Advertenties. *Alle correspondentie betreffende advertenties
te richten aan de N.V. Koninklijke Nederl. Boekdrukkerij
H. A. M. Roelants, Lange Haven 141, Schiedam (Telefoon
69300, toestel 1 of 3).*

Advertentie-tarief *f. 0,30 per mm. Contract-tarieven op aan-
vraag. Rubrieken „Vacatures” en „Beschikbare krachten”
f. 0,60 per mm (dubbele kolom). De administratie behoudt
zich het recht voor om advertenties zonder opgaaf van
redenen te weigeren.*

Schooljeugd en televisie

Het onderwijs is één der belangrijkste bronnen van vorming onzer toekomstige beroepsbevolking. Daarom alleen al is het gerechtvaardigd in een blad als dit aandacht te vragen voor een studie, waarin is onderzocht welke gevolgen dit onderwijs ondervindt van het kijken naar televisie. Het C.B.S. heeft een dergelijke studie ter hand genomen en daarmee de mogelijkheid geschapen na te gaan of de in onderwijskringen heersende bezorgdheid op goede gronden berust. Voorts kan de studie de ouders tot steun zijn bij hun beslissing omtrent het al dan niet aanschaffen van een toestel en een einde maken aan het lijden van die televisieproducenten en -handelaren die de onzekerheid aangaande de invloed van hun artikel op de geestelijke volksgezondheid niet langer kunnen verdragen.

Het materiaal voor het onderzoek is, in de herfst van 1957, verzameld door middel van enquêtes. Aan leerlingen — met en zonder t.v. thuis — van de eerste twee leerjaren van het voortgezet onderwijs is gevraagd naar hun kijkgedrag; aan hun moeders — vaders bleken niet zo'n beste informatiebron te zijn — naar de in het gezin heersende kijknormen en aan hun leraren naar hun houding ten opzichte van televisie en de indruk die zij hadden omtrent de gevolgen van dit medium voor de schoolprestaties hunner pupillen. In een eerste rapport¹⁾ zijn de antwoorden op de vragen naar de kijkgewoonten en -normen verwerkt.

Hierin komt allereerst aan het licht, dat, in de herfst van 1957, 10 pCt. der geënquêteerde kinderen thuis televisie had — bij de moeders-enquête vielen 44 opscheppertjes door de mand — maar dat meer dan de helft der kinderen zonder televisie thuis door min of meer regelmatig bij anderen te gaan kijken allerminst van het genot dat dit apparaat kan bieden, verstoken bleef. Negen van de tien jongens en meisjes met televisie thuis keken geregeld naar het zaterdagavondprogramma en de meesten hunner volgden dit tot het, al dan niet bittere, einde. Meer dan de helft bleek voorts drie of meer doordeweekse avonden — op vrijdag werd toen nog niet uitgezonden — te kijken en ongeveer één kwart der doordeweekse kijkers aanschouwde dan het gehele

programma. Over het algemeen gold overigens dat veel kijken samen ging met lang kijken. Ongeveer één op de drie t.v.-kinderen keek wel eens als het huiswerk nog niet af was.

Jongens en meisjes van het v.h.m.o. besteedden minder tijd aan de televisie dan de u.l.o.-leerlingen en deze laatsten weer minder dan die van het nijverheids onderwijs. Een verklaring hiervoor zal wel gelegen zijn in het feit, dat h.b.s.-leerlingen en gymnasiasten meer met huiswerk worden lastig gevallen. De schoolomstandigheden bleken trouwens voor de mate van televisiekijken van meer belang te zijn dan het sociaal milieu. Het zal voorts weinig verwondering wekken, dat de totale kijktijd lager is, naarmate in het gezin de normen met betrekking tot de bedtijd strikter zijn en de discipline strafker is.

Verreweg de meeste ouders leverden, aldus leerde de moeders-enquête, hun kijklustig kroost niet zonder restricties aan de televisie uit: bij 90 pCt. der kinderen met t.v. thuis is het kijken gebonden aan door de ouders gestelde — overigens geenszins uniforme — normen. Ongeveer twee derde der kinderen kreeg vaste kijkavonden aangewezen en rond 40 pCt. was, wat het kijken aangaat, aan vrij strenge beperkingen onderworpen. Ongeveer één op de tien mocht kijken naar programma's voor „boven de 18” en ca. de helft — waaronder kinderen van 14 jaar en ouder — naar programma's voor „boven de 14”. Voorzichtig geschat geniet (hoogstens) 25 pCt. der t.v.-kinderen praktisch onbeperkte kijkvrijheid. Jongens van het nijverheids onderwijs genieten grotere vrijheden dan die van u.l.o.'s en v.h.m.o.; voor de meisjes deden zich vermoedelijk onder het motto: „meisjes trouwen toch” — geen significante schoolverschillen voor.

Tot zover enkele min of meer algemene resultaten van dit eerste rapport. De lezer make, aan de hand van eigen normen, voor zichzelf uit of zij mee- of tegenvallen. In ieder geval is het C.B.S. er, mede door de aantrekkelijke vorm waarin een en ander is gegoten, in geslaagd ons met belangstelling te doen uitzien naar het tweede deel van het onderzoek, waar zal worden ingegaan op de gevolgen van de televisie voor de schoolprestaties en de ontwikkeling der leerlingen. Laat ons vurig hopen, dat deze gevolgen niet ongunstig zullen zijn. Want nog iedere dag komen er televisietoestellen bij. Z.

¹⁾ „Schooljeugd en televisie, herfst 1957”. Deel I: Kijkgewoonten en kijknormen, 142 blz., f. 10,90. Verkrijgbaar bij Uitgeverij W. de Haan N.V., Zinzendorflaan 3, Zeist.

INHOUD

	Blz.		Blz.
Schooljeugd en televisie, door Drs. J. H. Zoon..	843	europese wollenstoffenindustrie en De betekenis van de Europese integratie voor de Nederlandse wollenstoffenindustrie, bespr. door	
Benelux in de Troonrede, door Mr. W. F. Lichtenauer	844	Drs. A. J. M. Wouters	856
Indonesië — acht jaren monetaire politiek, 1952-1959, door Drs. H. J. Manschot	846	R. M. N. Panday: Agriculture in Surinam, 1650-1950, bespr. door G. C. A. Mulder, B.Sc. Ps.D.	858
De Nederlandse industrie in het eerste halfjaar van 1959, door Th. M. Bouthoorn en L. Nootboom	852	Notities:	
Europa-bladwijzer No. 6 b	854	Zelfbediening in Engeland	851
Boek besprekingen:		Geld- en kapitaalmarkt, door Dr. M. P. Gans ...	859
Economisch Sociologisch Instituut te Tilburg:		Statistieken	861
Productie- en afzetverhoudingen in de West-			

COMMISSIE VAN REDACTIE: Ch. Glasz; L. M. Koyck; H. W. Lambers; J. Tinbergen; J. R. Zuidema.

Redacteur-Secretaris: A. de Wit. Adjunct Redacteur-Secretaris J. H. Zoon.

COMMISSIE VAN ADVIES VOOR BELGIË: F. Collin; J. E. Mertens de Wilmars; J. van Tichelen; R. Vandeputte; A. J. Vlerick.

Van het in de Troonrede met betrekking tot de economische integratie in het algemeen en tot Benelux in het bijzonder gestelde, kan worden gezegd dat de Regering weliswaar trouw zal blijven aan letter en geest van de verdragen van Rome, maar dat zij de gevaren, welke ons land ook in de E.E.G. zouden kunnen bedreigen, geenszins mist. Teneinde aan deze gevaren met kans op succes het hoofd te kunnen bieden, acht zij de samenwerking met de Benelux-partners van grote betekenis. Om echter tot deze externe eenheid van gedachten en handelen te komen, zal nog een aantal interne Benelux-vraagstukken met bekwame spoed moeten worden opgelost. Dat deze oplossingen door de Nederlandse Regering zoveel als in haar vermogen ligt zullen worden bevorderd, stemt tot hoopvolle verwachtingen. Groot zal de vreugde zijn, als de daad op de gedane toezeggingen zal volgen, aldus schrijver.

Benelux in de Troonrede

In de eerste Troonrede, die in de ambtsperiode van het Kabinet De Quay door H.M. de Koningin werd uitgesproken, werd, in vergelijking tot voorgaande jaren, bijzonder grote aandacht geschonken aan de verschillende vormen van internationale samenwerking, waarbij Nederland is betrokken.

In eerste instantie wordt daarbij gesproken van de militaire zijde der samenwerking van de Westelijke landen, welke in de Noord Atlantische Verdrags Organisatie gestalte heeft gekregen. De grote meerderheid van het Nederlandse volk steunt het regeringsbeleid op dit punt, hoezeer het op zichzelf ook te betreuren valt, dat ons land zich ter wille van de vooralsnog noodzakelijke instandhouding van een parate strijdmacht, zulke zware financiële offers moet getroosten.

In de tweede plaats wordt er verwezen naar de verschillende vormen van economische integratie, waarbij ons land is betrokken. De uitgebreide paragraaf aan dit onderwerp gewijd, luidt als volgt:

„In de nieuwe Europese Gemeenschappen ziet de Regering de drijvende kracht voor een verdere ontwikkeling van de eenheid van Europa, dat historisch een eigen taak en verantwoordelijkheid heeft. Daarom blijft het beleid bij voortduring gericht op een voortvarende uitvoering van de verdragen van Rome en op een verdere versterking van deze gemeenschappen. Daarenboven is de goede ontwikkeling en functionering van de Euromarkt van grote betekenis voor een groeiende welvaart van ons land in de toekomst. Het stemt dan ook tot voldoening dat, ongetwijfeld mede als gevolg van het in werking treden van de Europese Economische Gemeenschap, de onderlinge handel tussen de zes landen sinds de aanvang van dit jaar, ook relatief, aanzienlijk is toegenomen.

In de loop van het volgende jaar zal een tweede verlaging van de douanetarieven in het kader van de Euromarkt worden doorgevoerd. De Regering spreekt de hoop uit dat deze tariefsverlaging tot de andere landen van de Organisatie voor de Europese Economische Samenwerking zal kunnen worden uitgebreid, opdat het ontstaan van een kloof tussen twee groepen landen worde vermeden. Haar streven zal dan ook ernstig gericht zijn op de totstand-

koming van een bredere Europese economische associatie tussen de in voorbereiding zijnde vrijhandelszone van de Zeven en de Europese Economische Gemeenschap.

De groeiende Europese samenwerking heeft, naar in de praktijk is gebleken, het politieke belang van Benelux en het gezamenlijk optreden in Europees verband met België en Luxemburg nog vergroot. Op de weg naar een sterke Benelux moeten nog moeilijkheden worden overwonnen. Daarvoor een oplossing te vinden is meer dan ooit geboden en de Regering zal dan ook alles doen wat in haar vermogen ligt om dit te bevorderen”.

Uit deze passage spreekt duidelijk, dat de Regering De Quay in het voetspoor wil treden van haar na-oorlogse voorgangers en krachtige steun wil verlenen aan de uitbouw van de economische samenwerking in Europa. Als politiek argument voor dit beleid wordt genoemd het feit, dat ons werelddeel historisch een eigen taak en verantwoordelijkheid heeft, waarbij men in gedachten dient aan te vullen, dat deze taak en deze verantwoordelijkheid niet tot haar recht kunnen komen, indien Europa zijn krachten versnipperd en zich in belangentegenstellingen verliest.

Economisch gesproken biedt de Europese samenwerking de mogelijkheid van een uitbreiding van het handelsverkeer tussen de partnerlanden, een uitbreiding die zich in het afgelopen jaar ook al enigszins heeft gemanifesteerd. Het is te hopen, dat de toeneming van de welvaart en de activiteit in het geïntegreerde West-Europa ertoe zullen leiden, dat ook de handel met derde landen zal toenemen of althans gelijk blijven. Alles moet worden vermeden wat daaraan onnodig in de weg zou staan.

Hierop wordt wel gedoeld in de passage, dat de in het komende jaar door te voeren tariefsverlaging tussen de landen van de E.E.G. tot de andere landen van de Organisatie voor Europese Economische Samenwerking zal kunnen worden uitgebreid, opdat het ontstaan van een kloof tussen twee groepen landen zal worden vermeden. Het is daarom, dat, gelijk de Troonrede verzekert, de Regering ernaar zal streven een ruimere Europese economische associatie te bevorderen tussen de Zes van de E.E.G. en de Zeven van de zgn. kleine Vrijhandelszone.

De volgende alinea laat, in deze lijn doorredenerend,

wederom een gedachte open, als zij zegt, dat de praktijk van de Europese samenwerking het politiek belang van Benelux en van het gezamenlijk optreden met België en Luxemburg in Europees verband nog heeft vergroot. De vraag immers, waarom dit belang zo is toegenomen wordt niet expliciet beantwoord.

Ten slotte constateert de Regering, dat op de weg naar een sterke Benelux nog moeilijkheden moeten worden overwonnen.

Waarom nu is het belang van een sterke Benelux in Europa vergroot en waarom stelt de Regering er prijs op hier — met handhaving van de trouw aan de Verdragen van Rome — een zo zware nadruk op te doen vallen? Om deze vragen te beantwoorden, is het noodzakelijk even nader in te gaan op de praktijk van de Europese samenwerking, waarover de Regering spreekt.

In 1958 voerde Benelux voor een totaalbedrag van f. 6.077 mln. uit naar de landen van de E.E.G., waar- tegenover een invoer ter waarde van f. 6.985 mln. stond, hetgeen dus een invoersaldo van f. 908 mln. betekent. De uitvoer van de Benelux naar de elf overige landen van de O.E.E.S. bedroeg in ditzelfde jaar f. 6.779 mln., terwijl de invoer uit deze landen een bedrag van f. 6.049 mln. beliep. Hier dus een uitvoersaldo van f. 730 mln.

Wanneer men zich bovendien realiseert, dat Benelux uit het voornaamste land van de zgn. kleine Vrijhandelszone, het Verenigd Koninkrijk, invoerde voor een waarde van f. 1.897 mln. en naar dit land voor een bedrag van f. 2.114 mln. uitvoerde en men zich bovendien het belang van de handel met de Scandinavische landen voor de geest haalt, dan is het evident, dat het voor de Benelux-landen bepaaldelijk niet gewenst is, dat zij binnen de Europese Economische Gemeenschap worden „opgesloten”. Voor landen, waarin grote zeehavens als Amsterdam, Antwerpen en Rotterdam zijn gelegen, is het, zo mag men in het algemeen zeggen, van vitaal belang, dat de vensters naar de buitenwereld geopend blijven.

De vraag, welke zich thans opdringt is, in hoeverre de Benelux-landen gevaar lopen, dat deze „opsluiting” werkelijkheid zou worden.

Welnu, dit gevaar is niet geheel denkbeeldig. Zoals bekend, lag het in de bedoeling van de ondertekenaars van de Verdragen van Rome, dat de overige O.E.E.S.-landen op enigerlei wijze bij de nieuw opgerichte Gemeenschappen zouden worden betrokken. De tot dusverre hierover gevoerde besprekingen — men denke aan de gedachtenwisselingen in het Comité Maudling en aan het eerste Verslag van de Commissie van de E.E.G. — bieden vrijwel geen uitzicht op een spoedige verwezenlijking van deze bedoelingen. De jongste debatten in Straatsburg waren in dit opzicht niet opwekkend.

Uit de Troonrede spreekt nu overduidelijk, voor welke moeilijkheden de Regering zich ziet geplaatst. Enerzijds wenst zij het begin van Europese integratie, dat in de E.E.G. besloten ligt, waar mogelijk te bevorderen. Anderzijds dient zij er echter voor te waken, dat Nederland door de krachtsverhoudingen binnen deze E.E.G. niet in een onaantoonbare situatie wordt gedrongen. Overtuigd, dat Nederland als klein land niet in staat zal zijn het getij te keren, ziet de Regering als enige mogelijkheid om haar standpunt met kracht te verdedigen een nauwe aaneensluiting met België en Luxemburg, landen, die goeddeels in dezelfde omstandigheden verkeren als Nederland en waarmee als vrucht van een vijftienjarige intensieve samenwerking in 1958 een Economische Unie werd aan-

gegaan, waarvan de ratificatie binnen afzienbare tijd tegemoet kan worden gezien.

Dit principe aanvaard zijnde, vraagt de passage uit de Troonrede de aandacht, waarin wordt gesproken van de op de weg naar een sterke Benelux nog te overwinnen moeilijkheden. De Regering acht het meer dan ooit geboden hiervoor een oplossing te vinden en zal alles doen, wat in haar vermogen ligt om deze te bevorderen.

Om welke problemen gaat het hier? In de eerste plaats moet worden genoemd het landbouwprobleem, reeds jarenlang een der cruciale Benelux-vraagstukken. De eerlijkheid gebiedt te erkennen, dat bij de harmonisatie van de landbouw in Benelux de laatste jaren vrijwel geen vorderingen zijn gemaakt en dat de perspectieven voor een spoedige oplossing van deze problematiek niet zeer rooskleurig zijn. De onlangs op de Hoge Veluwe gehouden Ministerconferentie heeft weliswaar geleid tot een nieuwe aanpak van het landbouwvraagstuk, maar afgewacht moet nog worden in hoeverre deze nieuwe werkwijze tot resultaten zal leiden. De speciale Benelux-commissie uit de Sociaal-Economische Raad kwam in een onlangs over het landbouwvraagstuk uitgebracht rapport in ieder geval niet tot bepaald optimistische conclusies. In de agrarische sector, aldus het S.-E.R.-rapport, worden Nederland enerzijds en België en Luxemburg anderzijds hoe langer hoe minder complementair en hoe langer hoe meer concurrerend. De stagnatie van dit complex vraagstukken wekt hier te lande veel verbittering en doet in de betrokken sectoren meer kwaad dan de wél behaalde resultaten daar goed doen. Eén dode vlieg doet de zelf des apothekers stinken, zegt de Prediker zo treffend.

Een ander probleem dat de interne Benelux-samenwerking nog immer bemoeilijkt is het fiscale vraagstuk, waarover in één der resoluties van het door het Comité Benelux in april te Rotterdam georganiseerde „XIIIe Economisch Benelux Congres” werd verklaard:

— in het begin van het bestaan van Benelux zijn ernstige pogingen aangewend, om op het gebied van de fiscale wetgeving in bepaalde sectoren te komen tot unificatie, in andere sectoren tot een betere harmonisatie;

— deze pogingen hebben niet de gewenste resultaten opgeleverd;

— de praktijk van verhoging van belasting bij invoer en ontheffing bij uitvoer belemmert het vrije goederenverkeer en bevordert de economische integratie zeker niet;

— het is noodzakelijk, in het licht van de ervaringen der laatste jaren, de harmonisatie van de omzetbelasting en de toepassing van de overeenkomst inzake de unificatie der accijnzen, tegen de achtergrond van een werkelijk vrij goederenverkeer, opnieuw in studie te nemen;

— de harmonisatie van de systemen ter zake van de directe belastingen, welke harmonisatie een vraagstuk van groot belang vormt, zal niet uit het oog mogen worden verloren;

— bij elke voorbereiding tot wijziging van de fiscale wetgeving zal overleg moeten worden gepleegd tussen de betreffende instanties in de drie landen.

In de intussen verschenen Memorie van Antwoord aan de Tweede Kamer over het Benelux-verdrag spreekt de Regering een milder oordeel uit ten aanzien van de directe belastingen. Voor het overige zit zij in dit staatsstuk eer treurende neer dan zij van ijver blaakt, ook al verklaart zij dan de bestudering van het probleem der omzetbelasting te zullen hervatten. Iets van de beslistheid van de toon van de Troonrede over Benelux zou men in deze passages

In dit artikel onderwerpt schrijver de gebeurtenissen op monetair gebied in Indonesië gedurende de jaren 1952 t/m 1958, alsook in de eerste acht maanden van 1959, aan een uitvoerige bespreking. In deze periode zijn in Indonesië sterke inflatoire krachten werkzaam geweest, welke hebben geleid tot een ernstige aantasting, zowel van de interne als van de externe positie van de Rupiah. De oorzaak van de inflatoire ontwikkeling moet volgens schrijver goeddeels worden gezocht bij de „publieke sector” en meer speciaal bij de Centrale Overheid, welke niet bij machte bleek om tot een evenwichtige overheidsfinanciering te geraken, terwijl de optredende tekorten voor het overgrote deel slechts konden worden gedekt door een terugvallen op de circulatiebank. Blijft de Regering in gebreke in eigen huis orde op zaken te stellen, dan zal de onlangs doorgevoerde monetaire sanering volgens schrijver niet meer dan een adempauze geven, welker lengte afhankelijk zal zijn van de intensiteit der verder te creëren inflatoire impulsen.

Indonesië - acht jaren monetaire politiek 1952-1959

Op 30 april 1951 maakte de Minister van Financiën van Indonesië via een pers-interview bekend, dat de Regering voornemens was om op korte termijn te komen tot nationalisatie van De Javasche Bank. De wijze van publikatie, zonder enig overleg met de Directie van De Javasche Bank, was voor de toenmalige President van de Bank aanleiding zijn mandaat ter beschikking te stellen.

Op 24 augustus 1959 werd door de Indonesische Regering een reeks van maatregelen afgekondigd, met de bedoeling de positie van de landsvaluta tegenover het buitenland te versterken en tot een sanering van het geldwezen in het binnenland te geraken. De omstandigheid, dat over deze besluiten geen of onvoldoende vooroverleg was gepleegd

met de Gouverneur van de Bank — Mr. Loekman Hakim — was voor deze aanleiding zijn ontslag in te dienen.

Het tijdvak van ruim acht jaren, hetwelk tussen deze twee data ligt, is voor Indonesië uit monetair oogpunt een zeer bewogen periode geweest, waaraan in toekomstige studies over de monetaire wegen bewandeld sedert 1945, door jonge, pas zelfstandig geworden Staten nog vaak zal worden gerefereerd.

Bij Regeringsbesluit No. 118 dd. 2 juli 1951 werd ingesteld een Commissie tot Nationalisatie van De Javasche Bank, welke tot taak kreeg enerzijds deze nationalisatie voor te bereiden en anderzijds het ontwerpen van een nieuwe bankwet. Reeds op 3 augustus 1951 maakte de

(vervolg van blz. 845)

gaarne hebben teruggevonden in plaats van wel wat te veel te worden herinnerd aan de dramatische zinsnede van Suetonius over Titus, die „invitus” Berenice „invitam” heenzond. Alle betrokkenen schijnen zó graag te willen, dat elk argument goed is om niets of weinig te doen, tot hun spijt.

Ook op vervoersgebied valt nog veel te wensen. Ook te dezen aanzien geeft de Memorie van Antwoord aan de Tweede Kamer over het Benelux-verdrag de indruk, dat meer wordt gestudeerd dan gehandeld. Over de Rijnvaartpremies wordt gezegd, dat dit vraagstuk in zijn volle omvang ten allen tijde aan de orde kan worden gesteld in de instellingen van de Economische Unie. Het gebeurt echter op geen enkel ogenblik, hoewel de Regering te kennen geeft, dat de premies in strijd moeten worden geacht met het karakter van de Benelux-samenwerking.

Naast deze kardinale Benelux-problemen bestaat er nog een groot aantal wat men vaak noemt „onvermoede hindernissen”, maatregelen van administratief-technische aard, die het vrije goederenverkeer in zekere mate belemmeren. Zij liggen voornamelijk op het gebied van de volksgezondheid en de volkshygiëne. Gelukkig zijn zij merendeels niet van een zodanig principiële betekenis, dat tussen

deskundigen geen bevredigende oplossingen zouden kunnen worden gevonden.

Samenvattend kan derhalve ten aanzien van het in de Troonrede met betrekking tot de economische integratie in het algemeen en tot Benelux in het bijzonder gestelde worden gezegd, dat de Regering weliswaar trouw zal blijven aan letter en geest van de Verdragen van Rome, maar dat zij de gevaren, welke ons land ook in de E.E.G. zouden kunnen bedreigen, geenszins miskent. Teneinde aan deze gevaren met kans op succes het hoofd te kunnen bieden acht zij de samenwerking met de Benelux-partners van grote betekenis. Om echter tot deze externe eenheid van gedachten en handelen te komen, zal nog een aantal interne Benelux-vraagstukken met bekwame spoed moeten worden opgelost.

Dat deze oplossingen door de Nederlandse Regering zoveel als in haar vermogen ligt zullen worden bevorderd, stemt tot hoopvolle verwachtingen, waaraan de hernieuwde en meer gespecificeerde toezeggingen in de Memorie van Toelichting tot het hoofdstuk Economische Zaken van de Rijksbegroting voor 1960 uiteraard ook het hare bijdragen. Groot zal de vreugde zijn als de daad op deze woorden zal volgen.

Rotterdam.

Mr. W. F. LICHTENAUER.

Commissie bekend, dat zij vooruitlopende op de terzake te treffen wettelijke voorzieningen bereid was de uitstaande aandelen De Javasche Bank over te nemen tegen een koers van 120 pCt. in Nederlands courant, resp. van 360 pCt. in Rupiahs voor houders van de Indonesische nationaliteit. Op 15 december 1951 werd de wet op de nationalisatie van De Javasche Bank N.V. afgekondigd.

Bij het ontwerpen van het nieuwe statuut voor de circulatiebank kwam als voornaamste de vraag naar voren, hoe de verhouding tussen de circulatiebank en de Regering diende te worden geregeld. Diende de leiding van de Bank geheel gesubordineerd te zijn aan de Regering en dus slechts als een harer uitvoerende organen op te treden, of diende aan de circulatiebank een dusdanige autonomie te worden gegeven, dat zij eventueel ook kredietaanvragen van de Regering zou kunnen afwijzen, indien de Bank dat niet in overeenstemming achtte met haar verantwoordelijkheid met betrekking tot de instandhouding van de waardevastheid van de geldeenheid. In zijn verslag over het boekjaar 1951/1952 geeft de toenmalige President, Mr. Sjafruddin Prawiranegara, in een belangwekkend betoog zijn visie op deze kernkwesitie. Wij willen slechts één, karakteristieke, passage uit dat betoog aanhalen, t.w.:

„Juist in dit tijdsgewricht, nu vele tekenen er op wijzen dat wij een moeilijke en donkere tijd tegemoet gaan, doen wij goed te beseffen, dat de groep van personen, die wij betitelen met „de Regering” niet almachtig is, in staat om alle maatschappelijke moeilijkheden uit de weg te ruimen, ook al zou zij bekleed worden met de volledige zeggenschap over de instelling, die als de bron van alle rijkdom wordt beschouwd, nl. de circulatiebank”.

Eerst in september 1952 werd de nieuwe bankwet bij het parlement ingediend, terwijl dit lichaam eerst in maart 1953 tot behandeling overging, welke resulteerde in vele, vaak principiële amendementen op het ingediende ontwerp; op 2 juli 1953 vond de afkondiging plaats.

Het hoogste orgaan in de nieuwe circulatiebank werd de Monetaire Raad, bestaande uit drie stemgerechtigde leden, zijnde de Ministers van Financiën en van Economische Zaken en de Gouverneur van de Bank zelve, eventueel aan te vullen met twee adviserende leden met wetenschappelijke achtergrond. Bij conflicten in de Monetaire Raad, waarbij met name werd gedacht aan meningsverschillen tussen de Gouverneur en de Regeringsleden, stond beroep op het Kabinet open. De „directie” zag zich in vergelijking tot de positie, welke zij bij De Javasche Bank had bekleed, teruggesteld tot orgaan, verantwoordelijk voor de ten uitvoerlegging van de besluiten van de Monetaire Raad.

In het nieuwe Statuut wordt de voornaamste taak van de circulatiebank als volgt geformuleerd (artikel 7, § 1 en 3):

„It shall be the Bank's duty to regulate the value of the Indonesian currency in a way as will be most expedient to the welfare of the state, and in so doing to aim at the utmost stability of the currency”.

„The Bank shall further promote a sound development of the banking and credit system in general and of the national banking and credit system in particular”.

In art. 16 worden de dekkingsvoorschriften als volgt omschreven:

„The total amount of banknotes, balances on current account and other demand liabilities of the Bank shall be covered for one-fifth by gold, gold-coin or bullion or by the reserves consisting of foreign currency which are generally convertible; or by the right to draw upon the International Monetary Fund and the World Bank, which has been or shall be endorsed to the Bank by virtue of law”.

terwijl art. 19 de mogelijkheden van de Regering om voor- schotten bij de Bank op te nemen regelt en beperkt:

„The payments, which may be required by the Government from the Central Bank, shall not exceed 30% of Treasury revenues in the budget year preceding the budget year in which such advances are applied for”.

In zijn verslag over het boekjaar 1952/1953 vatte Mr. Sjafruddin Prawiranegara zijn oordeel over de nieuwe bankwet als volgt samen:

„I consider the new law to be a happy compromise between theoretical desiderata and historical fact, between lofty ideals on the one hand and practical possibilities on the other”.

Met veel idealisme en in groot vertrouwen, dat hij bij de Regering ook in de harde praktijk het nodige begrip zou vinden voor de noodzaak tot het voor alles voeren van een verantwoorde monetaire politiek, heeft Mr. Sjafruddin de leiding van de nieuwe circulatiebank op zich genomen. Geen teleurstelling is hem bespaard gebleven. Zijn herhaalde waarschuwingen, dat de regeringspolitiek tot een desintegratie van de nationale welvaart moest leiden, vonden onvoldoende gehoor en steeds weer moest hij zwichten voor wat als „politieke noodzaak” of „internationaal prestige” werd aangeduid. Dat Mr. Sjafruddin ten slotte, de strijd moe zijnde, heeft gemeend de belangen van zijn land het beste te dienen door zich in 1957 aan te sluiten bij de op Sumatra gevormde „tegen-regering”, houdt een groot brok tragiek in. Ook zijn opvolger, Mr. Loekman Hakim, heeft tot zijn aftreden in 1959 een vergeefse strijd gevoerd tegen de tot een monetaire chaos leidende politiek van de Indonesische Regering.

Thans overgaande tot een bespreking van hetgeen zich op monetair gebied in Indonesië in de jaren 1952 t/m 1958, alsook in de eerste acht maanden van 1959 heeft afgespeeld, moge voor het verkrijgen van een algemene eerste indruk worden begonnen met enkele van de belangrijkste cijfers op monetair en financieel terrein per 31 december 1951 en 1958 samen te vatten, om daarna over te gaan tot een nadere analyse dezer cijfers.

TABEL 1.

	ult. december 1951	ult. december 1958
	(in mln. Rupiah's)	
Totaal der primaire liquiditeiten	5.034	29.367
w.v. chartaal geld	3.328	19.872
giraal geld	1.706	9.495
Staatschuld	7.771	34.317
w.v. geconsolideerde schuld	5.974	6.985
vloттende schuld	1.797	27.332
w.v. debetsaldo bij de Bank Indonesia ...	1.484	24.815
Kredietverlening door de voornaamste banken aan de particuliere sector plus overheids- ondernemingen	2.152	4.292 (tax.)
Goud- en netto deviezenvoorraad	2.074/6.224 a)	2.524
w.v. bij Bank Indonesia plus Deviezenfonds	1.415/4.247 a)	1.770
Dekkingspercentages:		
a. Goud- en netto deviez. voorr. B.I. en Deviezenfonds t.o.v. totaal der obligo's B.I.	36,7 pCt.— 110,1 pCt. a)	7,36 pCt.
b. Goud- en netto deviez. voorr. B.I. en Deviezenfonds t.o.v. totaal der pri- maire liquiditeiten	21 pCt.— 63,3 pCt. a)	6,02 pCt.

a) Na herwaardering in de verhouding 1 : 3 van de goud- en netto-deviezen-voorraad op grond van de externe waardevermindering van de Rupiah in februari 1952.

Bovenstaande cijfers demonstrenen duidelijk, dat in Indonesië in de jaren 1952 t/m 1958 sterke inflatoire krach-

ten zijn werkzaam geweest, welke hebben geleid tot een ernstige aantasting, zowel van de interne als van de externe positie van de Rupiah. In de binnenlandse monetaire sfeer valt een excessieve stijging van de liquiditeitsvoorraad waar te nemen, welke, doordat de beschikbare goederen-voorraad veel minder toenam, resulteerde in een sterke daling van de koopkracht van de Rupiah, terwijl de aantasting van de externe positie o.a. tot uiting komt in het zowel absoluut als relatief teruglopen van de goud- en deviezenreserves en in de steeds lagere prijs, welke in het vrije verkeer voor de Rupiah werd betaald. Ook blijkt uit deze cijfers, dat de oorzaak van de inflatoire ontwikkeling goeddeels moet worden gezocht bij de „publieke sector” en meer specifiek bij de Centrale Overheid, welke niet bij machte bleek om tot een evenwichtige overheidsfinanciering te geraken, terwijl de optredende tekorten voor het overgrote deel slechts konden worden gedekt door een terugvallen op de circulatiebank.

De ontwikkeling van het „totaal der primaire liquiditeiten” in de jaren 1951 t/m 1958 toont het volgende beeld:

TABEL 2. Totaal der primaire liquiditeiten

Ultimo	Chartaal geld	Giraal geld	Totaal	Stijging t.o.v. vorig jaar (in pCt.)	Index (ultimo '50 = 100)
	(in mln. Rupiah's)				
Dec. 1950	2.582	1.726	4.308	—	100
„ 1951	3.328	1.706	5.034	16,8	116,8
„ 1952	4.349	2.255	6.604	31,2	153,3
„ 1953	5.218	2.269	7.487	13,4	173,8
„ 1954	7.474	3.643	11.117	48,5	258,0
„ 1955	8.647	3.587	12.234	10,0	283,9
„ 1956	9.372	4.021	13.393	9,5	310,9
„ 1957	14.091	4.822	18.913	41,2	439,0
Juni 1958	15.416	6.230	21.646	—	502,4
Dec. 1958	19.872	9.495	29.367	55,8	681,9

De stijgingspercentages in de onderscheidene jaren tonen grote afwijkingen, hetgeen in belangrijke mate haar oorzaak vindt in tijdelijk van kracht geweest zijnde voorschriften volgens welke importeurs een bepaald percentage van de Rupiah-tegenwaarde hunner importen reeds bij het aanvragen van de betreffende importvergunning bij het Deviezenfonds moesten storten. In 1952 en 1953 incasseerde het Gouvernement aan dergelijke vooruitbetalingen resp. Rp. 588 mln. en 440 mln. en in 1955 zelfs Rp. 2.027 mln.; onder invloed van een in april 1957 gedurende vijf maanden doorgevoerde, praktisch volledige, stopzetting van de afgifte van importvergunningen, liepen in dat jaar de vooruitbetalingen met Rp. 2.985 mln. terug.

Sedert enkele jaren zijn de jaarverslagen van de Bank Indonesia verrijkt met een overzicht betreffende de oorzaken van de veranderingen in de geldhoeveelheid in dier voege, dat wordt aangegeven in hoeverre resp. de publieke sector, de particuliere sector, het buitenland en de relatief nog te grote groep diversen, hetzij geldscheppend dan wel geldvernietigend hebben gewerkt. Deze overzichten leren, dat bij een totale uitbreiding van de geldhoeveelheid met Rp. 18.249 mln., de geldcreatie van de publieke sector Rp. 20.713 mln. heeft bedragen en die van de particuliere sector Rp. 1.084 mln., waartegenover van de sectoren buitenland en diversen een deflatoire invloed van resp. Rp. 1.224 mln. en Rp. 2.324 mln. is uitgegaan.

Het beroep op inflatoire financieringsmiddelen is derhalve goeddeels uitgegaan van de publieke sector, hetgeen in Indonesië vrijwel is te identificeren met de Centrale Overheid, terwijl van de particuliere sector nauwelijks inflatoire impulsen zijn uitgegaan. Terwijl de Bank Indonesia tegen-

over de Regering vrijwel machteloos stond wat betreft de door laatstgenoemde gevoerde sterk inflatoire financieringspolitiek, heeft zij tot het uiterste haar gezag doen gelden tegenover het particuliere bedrijfsleven, w.o. de banken, waarbij zij zo nodig van de Regering alle steun kreeg, behoudens wanneer hierdoor de belangen van de zgn. „nationale bedrijven” teveel in het gedrang dreigden te komen. Het stelsel van de verplichte vooruitbetalingen door importeurs, het storten van garantiebedragen door exporteurs, hogere directe en vooral indirecte belastingen, het verplicht opnemen door de banken van schatkistpapier, het verplicht aanhouden door de banken van surplus-saldi op „speciale rekening”, het bevriezen in november 1957 van het volume der kredietverlening op het toen bestaande niveau en vele andere maatregelen zijn alle methoden geweest om de onvermijdelijk in de particuliere sector terecht komende grote bedragen uit de inflatoire overheidsfinanciering althans voor een deel af te romen.

De overheidsfinanciën hebben blijkens onderstaande cijfers sedert 1952 onveranderd grote tekorten opgeleverd:

TABEL 3.

Jaar	Netto uitgaven	Netto ontvangsten	Saldo tekort	
			boekhoudkundig	op kasbasis
1952	13.192 a)	9.684	3.508	4.160
1953	11.974	9.707	2.267	2.822
1954	12.069	8.467	3.602	3.415
1955	12.397	10.307	2.090	1.755
1956	17.273	15.733	1.540	2.267
1957 begroting	18.826	17.424	1.402	—
1957 voorl. resultaat	21.912	16.873	5.039	5.833
1958 begroting	31.430	18.246	13.184	—
1958 voorl. resultaat	31.696	19.656	12.040	10.858
1959 begroting			7.911	

a) Alles in miljoenen Rupiah's.

Het totaal der tekorten op kasbasis volgens bovenstaande cijfers, werkt uit op Rp. 31.110 mln., welk bedrag is gedekt uit toename vlottende schuld Rp. 25.535 mln., toename geconsolideerde binnenlandse schuld Rp. 3.159 mln., boekwinst op goudvoorraad Rp. 1.734 mln. en diversen Rp. 682 mln. Begrotingstekorten in eerst kortelings zelfstandig geworden, onderontwikkelde landen, welke dus nog met vallen en opstaan een evenwicht moeten vinden tussen aspiraties en realisatiemogelijkheden, zijn veelal niet te vermijden en kunnen zelfs tijdelijk als verantwoord worden aangemerkt, mits' zij binnen redelijke grenzen blijven en indien het teveel gependeerde in belangrijke mate is benut voor een verbreding en verdieping van het economisch potentieel van het land, op grond waarvan dan mag worden verwacht, dat na een zeker verloop van tijd via een verhoogd goederenaanbod het monetaire evenwicht zich weer zal gaan herstellen. Er is helaas geen sprake van dat de Indonesische Regering haar financiële beleid op deze gronden zou kunnen rechtvaardigen, integendeel, geconcludeerd moet worden, dat door haar in toenemende mate roofbouw is gepleegd op de economische rijkdommen van het land, enerzijds door inefficiency en grenzeloze verkwesting en anderzijds door het „politieke” gedrag der Centrale Regering, hetwelk enerzijds in het land zelve in 1956 tot ernstige machtsconflicten leidde, welke ook thans nog niet tot het verleden behoren en anderzijds culmineerden in de sedert december 1957 tegen de Nederlandse belangen en de Nederlandse bevolkingsgroep ondernomen acties.

Ook de gedetailleerde cijfers over de landsfinanciën zijn leerzaam wat betreft het vaststellen van de richting, waarin de steeds stijgende landsuitgaven werden besteed. Geconstateerd moet dan worden, dat zich na 1952 belangrijke verschuivingen hebben voltrokken ten koste van de economische sector: landbouw, handel en industrie, transport en communicaties, scheepvaart, publieke werken en energie, naar de overige uitgavengroepen. Was op de begroting 1952 voor de economische sector nog Rp. 3.953 mln. of 22,9 pCt. der totale uitgaven uitgetrokken, in 1957 en 1958 werden voor deze sector niet meer dan resp. Rp. 2.542 mln. en Rp. 3.433 mln. uitgegeven, vertegenwoordigende resp. 9,8 pCt. en 9,9 pCt. van het uitgaventotaal. Hiertegenover eisten in 1958 het „zware” Departement van Binnenlandse Zaken 15,2 pCt., Defensie 31,4 pCt. en de financiering van de staatsschuld ruim 17 pCt. van de totale uitgaven op.

Ook in het „inkomstenpatroon” van de Republiek Indonesië weerspiegelt zich de monetaire en economische desintegratie; onderstaande „breakdown” van de inkomsten naar de belangrijkste bronnen in de jaren 1952, 1955, 1956 en 1958 geeft hiervan een duidelijk beeld.

TABEL 4.

	1952		1955		1956		1958	
	mln. Rp.	pCt.	mln. Rp.	pCt.	mln. Rp.	pCt.	mln. Rp.	pCt.
Directe belastingen	1.823	18,8	3.131	30,4	3.115	19,1	4.279	21,7
w.v. Vennootschapsbelasting	(896)	(9,2)	(1.804)	(17,5)	(1.569)	(10,0)	(1.950)	(10,0)
Indirecte belastingen	5.132	53,2	4.436	43,0	5.330	33,9	6.812	34,6
w.v. heffingen op importen	(1.396)	(14,4)	(1.105)	(10,7)	(1.872)	(11,9)	(1.644)	(8,3)
experten	(1.819)	(18,8)	(752)	(7,3)	(424)	(2,7)	(184)	(0,9)
accijnzen	(1.180)	(12,2)	(1.830)	(17,8)	(1.877)	(16,9)	(3.535)	(18,0)
Winstuitkeringen overheidsbedrijven	293	3,0	98	0,9	476	3,0	141	0,8
Diversen	2.436	25,0	2.642	25,6	6.792	43,2	8.424	42,8
w.v. Deviezencertificaten, T.P.I. en T.P.T. en B.E. (20 pCt.)	(2.082)	(21,5)	(2.180)	(21,2)	(5.197)	(33,1)	(6.648)	(34,0)

Bij deze cijfers laten zich als voornaamste de volgende opmerkingen maken:

a. Zoals veelal in onderontwikkelde landen leveren de directe belastingen slechts een bescheiden percentage van de totale staatsinkomsten. De laatste jaren bedroeg dit omstreeks 20 pCt., waarvan circa de helft kwam voor rekening van de Vennootschapsbelasting.

b. De ontvangsten uit hoofde van indirecte belastingen tonen in absolute cijfers een geleidelijke stijging; procentsgewijs is haar betekenis sterk afgenomen. De inkomsten uit accijnzen vormen de „backbone” van deze groep. De heffingen op exporten werden in 1952 na de devaluatie van de Rupiah een belangrijke inkomstenbron, welke echter aan betekenis ging inboeten, naarmate goeddeels door de voortschrijdende interne inflatie de concurrentiepositie van de Indonesische exportprodukten werd aangetast en de meeste heffingen moesten worden verlaagd of afgeschaft. De heffingen op importen liepen terug van 14,4 pCt. in 1952 tot 8,3 pCt. in 1958 van de totale staatsontvangsten.

c. De groep „Diversen” is in 1956 en 1958 met resp. 43,2 pCt. en 42,8 pCt. der totale inkomsten de andere groepen in betekenis ver voorbijgestreefd. Haar hoofdcomponent vormen, c.q. vormen, de inkomsten uit deviezen-certificaten, de T.P.I.'s en T.P.T.'s en de B.E.'s¹⁾.

In het totale inkomstenpatroon zitten meerdere zwakke plekken, hetgeen een reden te meer voor de Overheid zou moeten zijn tot een zo efficiënt mogelijke staatshuishouding te geraken. Tot dusverre is dit een vrome wens gebleken en de navolgende uitspraak in het verslag over het boekjaar

1955/56 van de Bank Indonesië heeft ook thans nog niets van haar betekenis verloren:

„The cause is that the Government has focussed her attention on combatting symptoms, while efforts to get at the root of the evil so far proved not very successful. Therefore such measures so far taken by the Government to restore the monetary equilibrium have provided only a very transient spell of rest”.

De staatsschuld van Indonesië heeft zich sedert ultimo 1949 als volgt ontwikkeld:

TABEL 5. Staatsschuld van Indonesië
(in mln. Rupiah's)

Ultimo	Geconsolideerde schuld		Vlottende schuld	Totaal
	Buitenland	Binnenland		
1949	3.882	—	3.012	6.894
1950	3.792	1.540	3.302	8.744
1953	5.248	5.134 a)	3.164	13.546
1956	2.979	4.856	11.234	19.069
1958	2.315	4.670	27.332	34.317

a) Deze stijging betreft een omzetting van de schuld in rekening-courant tegenover De Javasche Bank in een langlopende lening jegens de Bank Indonesia.

Houden wij bij de bestudering van deze cijfers rekening met:

a) het annuleren in 1956 van de nog uitstaande bedragen van de voor mei 1940 in Nederland opgenomen langlopende leningen tot een totaal van Rp. 1.982 mln.;

b) het afzetten van langlopende leningsverplichtingen tegenover Japan tot een bedrag van Rp. 683 mln. tegen een als zodanig erkende vordering op dat land uit hoofde van oorlogsschade,

dan wordt het totale beeld nog aanmerkelijk ongunstiger. De totale schuld is dan in feite opgelopen van Rp. 6.894 mln. tot Rp. 36.982 mln. of met 437 pCt. De mogelijkheden voor Indonesië om in het buitenland leningen op te nemen zijn na 1949 uiterst bescheiden geweest. Nederland gaf in 1951 een lening van Nf. 280 mln., terwijl daarnaast voor ca. Rp. 2.000 mln. kon worden teruggevallen op de Verenigde Staten (E.C.A., Eximbank en „surplus credit”), terwijl ten slotte in 1952 Japan een lening van Rp. 684 mln. verstrekke, terwijl in 1958 van Rusland kredieten tot een bedrag van Rp. 148 mln. werden ontvangen. Daarnaast zijn tot zekere bedragen kapitaalgoederen gekocht op „deferred payment”-basis, welke echter, formeel ten rechte, niet als staatsschuld aan het buitenland zijn geregistreerd, doch wel opgenomen onder de deviezenverplichtingen van het Deviezenfonds.

¹⁾ Het is onmogelijk hier in te gaan op het karakter van deze onderscheidene, de export en vooral de import rakende, heffingen, daar dit zou leiden tot een buiten het kader van dit artikel vallende bespreking van de Indonesische deviezenpolitiek op het stuk van de in- en uitvoer.

In 1950 werd een 3 pCt. langlopende binnenlandse lening, de eerste in haar soort, uitgegeven, welke Rp. 1.540 mln. opleverde. Nadien is het niet meer mogelijk gebleken een beroep te doen op de binnenlandse kapitaalmarkt, zodat de omvangrijke budgettekorten verder geheel met aangegane kortlopende verplichtingen zijn gefinancierd. De terminologie „via de geldmarkt” is hier helaas niet op haar plaats; van de vlottende schuld per ultimo 1958 ad Rp. 27.332 mln. was Rp. 24.832 mln. rechtstreeks ontleend aan de Bank Indonesia, terwijl daarnaast ca. Rp. 1.000 mln. aan muntbiljetten (currency notes) in omloop waren. Een markt voor schatkistpapier heeft in de jaren onder studie nauwelijks bestaan. Ultimo 1956 stond slechts voor Rp. 276 mln. aan dat papier uit; sedertdien is dat bedrag onder dwang, t.o.v. de particuliere banken, sterk gestegen, nl. tot resp. Rp. 879 mln. en Rp. 1.324 mln. per ultimo 1957 en 1958. In het totale beeld der vlottende schuld blijft deze financieringsbron echter ondergeschikt.

Thans ware nog in het kort vast te stellen, welke invloed de boven omschreven ontwikkeling van de monetaire situatie in Indonesië heeft gehad op de betalingsbalanspositie en via deze op de goud- en deviezenreserves van het land.

TABEL 6. *Betalingsbalans*
(in mln. Rupiah's)

	Goederen- verkeer	Diensten- verkeer	Kapitaal- verkeer en diversen	Totaal
1951	+ 1.529	— 902	+ 66	+ 561
1952	— 1.029	— 1.918	+ 492	— 2.455
1953	+ 1.164	— 2.372	— 177	— 1.385
1954	+ 2.173	— 2.678	+ 131	— 374
1955	+ 3.790	— 2.606	— 169	+ 1.015
1956	+ 266	— 2.040	+ 662	— 1.112
1957	+ 1.404	— 2.373	+ 571	— 336
1958	+ 1.212	— 1.956	+ 706	— 38

Behalve in het jaar 1951 toont de balans van het goederenverkeer steeds een, zij het sterk wisselend, positief saldo. De primaire taak, waarvoor de Indonesische Regering zich zag gesteld ten aanzien van de buitenlandse handel van het land, betrof enerzijds het opvoeren of althans op peil houden van de exporten, als zijnde de voornaamste deviezenbron, annex het richting geven aan deze exporten, zodanig, dat die deviezen werden ontvangen, waaraan de grootste behoefte bestond en anderzijds het manipuleren van de importen — kwantitatief en kwalitatief — opdat het land uit zijn bescheiden importpotentieel het grootst mogelijke rendement zou halen.

De ontwikkeling van de exporten laat zich het best weer-geven aan de hand van de cijfers van de kwantitatieve uitvoeren:

TABEL 7.
Uitvoeren (exclusief die van aardolie en aardolieprodukten)
(in duizenden bruto tonnen)

1938	4.927	1955	2.785
1951	3.009	1956	2.508
1952	2.421	1957	2.379
1953	2.594	1958	1.882
1954	2.892		

De oorzaken van deze teruggang, welke zich vooral sedert 1954 duidelijk aftekent en welke vrijwel alle belangrijke exportprodukten omvat, zijn van zeer uiteenlopende aard: een toegenomen binnenlandse consumptie, een toene- mende smokkelhandel — vooral in de Buitengewesten —,

herhaalde stakingen, binnenlandse politieke verwickelingen en sedert eind 1957 bovendien de funeste invloed van het praktisch uitschakelen van de Nederlandse bevolkingsgroep met haar rijke know how, alsmede een ernstig tekort aan transportmogelijkheden door het zich terugtrekken eind 1957 uit de archipel van de K.P.M.-vloot.

De overeenkomstige importcijfers geven het volgende beeld:

TABEL 8.

1938	1.997	1955	1.676
1951	1.685	1956	4.171
1952	2.221	1957	2.568
1953	1.714	1958	1.801
1954	1.598		

Nadat in 1952 een vrij liberale importpolitiek was ge-voerd, moesten reeds het volgend jaar de schroeven weder worden aangedraaid. Aanvankelijk gaf deze politiek geen aanleiding tot te grote moeilijkheden, o.a. door het „zicht-baar” worden van vele geheime voorraden; toen deze echter uitgeput raakten en de geldcreatie voortging, ont-stonden ernstige spanningen, welke ten slotte, in 1956, dwongen tot het creëren van meer importruimte. De Regering, gesteld voor de keuze tussen een volledig uit de hand lopen van de prijsontwikkeling en het opofferen van een deel van de deviezenvoorraad, om een extra goederen-injectie mogelijk te maken, koos het laatste. Was toen verdere geldcreatie van betekenis achterwege gebleven, dan had deze maatregel meer blijvend resultaat kunnen opleveren, nu gaf zij slechts een zeer korte adempauze. Reeds in de tweede helft van 1956 moest de Regering op haar schreden terugkeren en sedertdien zijn de importen vrijwel tot op het absolute minimum teruggebracht.

De „dienstenverkeerbalans” toont onafgebroken een belangrijk negatief saldo. Hoewel de Indonesische Regering onder de druk der omstandigheden de transfermogelijk-heden in de dienstensector steeds verder aan beperking heeft onderworpen — vooral wat betreft de transfers van winsten, afschrijvingsbedragen, sociale lasten, kosten van buitenlandse vestigingen, assurantiepremies enz. —, was het effect van deze maatregelen tot en met 1957 geen andere dan dat een verder aangroei van het tekort in deze sector werd voorkomen. De geforceerde besparingen aan deviezen werden goedgevoerd geneutraliseerd door het naar voren komen van geheel nieuwe uitgavencategorieën, speciaal in de overheidsfeer. In 1958 toont het deficit door het achterwege blijven van een veelheid van transfers naar Nederland een sterke teruggang.

De sector „kapitaalverkeer en diversen” toont een sterk fluctuerend beeld, waarbij speciaal de aandacht trekken de niet onbelangrijkealdi in 1956 en 1957. Belangrijke inves-teringen in Indonesië door enige buitenlandse oliemaat-schappijen, alsmede disposities onder het Amerikaanse „surplus credit” als voornaamste factoren hebben tot dit resultaat bijgedragen.

De eindcijfers van de betalingsbalans weerspiegelen zich in de ontwikkeling van de goud- en deviezenvoorraad (zie tabel 9).

Zoals in het eerste gedeelte van deze beschouwingen tot uitdrukking gebracht, schreef art. 16 van het Statuut van de Bank Indonesia voor een minimumdekking, bestaande uit goud, convertibele valuta en trekkingsrechten op het I.M.F. en de World Bank van 20 pCt. der direct opeisbare verplichtingen van de Bank. Tot einde 1956 heeft de Bank aan deze eis kunnen voldoen; begin 1957 zakte de dekking voor het eerst onder het voorgeschreven minimum om

TABEL 9.

Ultimo	Goud- voorraad	Deviezenfonds		Wissels en buitenl. saldi van banken	Totaal
		Activa	Verplich- tingen		
1950	791	391	289	620	1.513
1951	1.103	563	251	659	2.074
1951 a) ..	3.309	1.691	753	1.977	6.224
1952	2.777	123	874	1.531	3.557
1953	1.688	173	1.097	1.273	2.037
1954	1.055	1.460	1.738	886	1.663
1955	953	2.038	1.555	1.242	2.678
1956	532	1.918	1.987	1.103	1.566
1957	469	1.674	1.969	1.056	1.230
1958	452	1.646	328 b)	742	2.524
19-8-'59 ..	489	1.416	322	385 c)	1.956c)

a) Herwaardering in verband met de devaluatie van de Rupiah op 33 1/2 pCt. van haar oude officiële waarde.

b) De afname der verplichtingen betreft voornamelijk de clearingschuld ad Rp. 1.333 mln. versus Japan, welke werd verrekend met de door Japan aanvaarde verplichting tot betaling van een oorlogsschadevergoeding aan Indonesië.

c) Voorlopige cijfers.

nadien vrijwel ononderbroken terug te lopen tot 10,90 pCt. per ultimo 1957 en 7,36 pCt. per ultimo 1958.

Over de monetaire ontwikkeling in Indonesië in het

Zelfbediening in Engeland

Reeds in 1947 waren er in Engeland enkele zelfbedieningswinkels. De eigenlijke „super-market” — waaronder als regel wordt verstaan een zelfbedieningszaak die meer dan 1.500 à 2.000 vierkante voet (136 à 182 m²) beslaat — dateert echter van na 1950. Met name enkele grote vennootschappen zijn er toe overgegaan „super-markets” in te richten. Zij immers waren in staat de hoge investeringen — voor een nieuw pand £4 tot £ 8 per vierkante voet — te financieren. Volgens „The Financial Times” van 5 september, waaraan deze gegevens zijn ontleend, wordt verwacht dat de nieuwe super-markets een oppervlakte zullen hebben, die de 10.000 vierkante voet benadert.

Jaar	Aantal zelf- bedienings- winkels	Jaaromzet (in £ mln.)	Gemiddelde omzet per win- kel (in £)
1947	10	te verwaarlozen klein	niet beschik- baar
1950	minder dan 500	17	35.000
1957	3.500	207	59.000
1959	meer dan 5.000	340	65.000-70.000

De grote vlucht, die de zelfbedieningswinkels in betrekkelijk korte tijd hebben genomen, komt in bovenstaand staatje duidelijk tot uiting. De groeiende populariteit die het stelsel bij de neringdoenden geniet, weerspiegelt zijn voordelen boven de traditionele winkel. De zelfbedieningswinkel heeft doorgaans lagere loonkosten, hogere omzetten per winkel en per bediende en een grotere winstmarge per eenheid vloeroppervlakte. De tijd zal leren in hoeverre het publiek de grotere efficiency verkiest boven het persoonlijk dienstbetoon en het gemak van „de winkel op de hoek”.

inmiddels verstreken gedeelte van 1959 zijn tot dusverre nog maar weinig gegevens beschikbaar gekomen. Het feit, dat in het eerste kwartaal 1959 de bankbiljettencirculatie slechts toenam van Rp. 19.470 mln. tot Rp. 20.337 mln. of met 4,5 pCt. deed aanvankelijk hopen, dat de ontwikkeling in iets rustiger banen was gekomen. Deze hoop bleek echter spoedig ijdel. Op 19 augustus — de laatste balans voor de hieronder te bespreken „monetaire sanering” — beliep de bankbiljettencirculatie Rp. 25.181 mln., een stijging derhalve van Rp. 4.844 mln. of 23,8 pCt. in ruim 4½ maand. De schuld van de Overheid jegens de Bank Indonesia nam in de periode tot 19 augustus met Rp. 6.535 mln. toe, waaruit mag worden afgeleid, dat de publieke sector andermaal de hoofdschuldige is geweest van de uitbundige geldcreatie. Het dekkingspercentage liep terug tot 5,6.

Op 22 augustus jl. heeft de Indonesische Regering een aantal maatregelen getroffen, beogende een sanering van het binnenlandse geldwezen en een versterking van de internationale positie van de Rupiah. De sanering van het binnenlandse geldwezen is geëffectueerd door:

a) het terugbrengen tot op 10 pCt. van hun oorspronkelijke waarde van de bankbiljetten van Rp. 500 en Rp. 1.000; de waarde van de coupures van Rp. 100 en kleiner bleef onaangetast;

b) het bevriezen van alle banksaldi van particulieren, bedrijfsleven, enz. boven Rp. 25.000 en een verplichte omzetting van 90 pCt. van dit meerdere in staatsobligaties. Of deze maatregel zich ook uitstrekt tot spaarbanken en andere, gelden van derden behorende, financiële instellingen, is nog niet duidelijk; evenmin of en in hoeverre „doorberekening” mag plaatsvinden.

De weekbalans van de Bank Indonesia per 2 september wees een bankbiljettencirculatie aan van Rp. 17.180 mln., derhalve ca. Rp. 8 mrd. lager dan per 19 augustus. Dit verschil zal wel goeddeels de „confiscatiewinst” in deze sector vertegenwoordigen. In de girale sector zou naar schatting Rp. 7 mrd. worden afgeroomd, in welk geval dan de totale geldhoeveelheid met circa Rp. 15 mrd. zou zijn teruggebracht.

In de externe sfeer is als hoofdmaatregel de officiële koers van de Rupiah met 75 pCt. verminderd, waarmede deze thans bedraagt Rp. 45 = U.S. \$ 1, resp. Rp. 12 = N f. 1. De laatst bekende zwarte koers vóór de sanering was Rp. 155 = U.S. \$ 1! De officiële devaluatie noopte tot een ingrijpende herziening van het geldende stelsel van exportsubsidies, importheffingen enz. Voorlopige berekeningen tonen aan, dat op de nieuwe basis de exporteur ong. 19 pCt. meer Rupiah-opbrengst zal krijgen, terwijl aan de importzijde de belangrijkste goederen met een ongeveer gelijk percentage duurder zullen worden.

Verdere belangrijke maatregelen op financieel en economisch gebied zijn aangekondigd. De vraag, welke het meest interesseert is, of deze vóór alles betrekking zullen hebben op de overheidshuishouding en of de Regering de moed en de kracht zal kunnen opbrengen hier even drastisch het mes te hanteren als t.a.v. de particuliere sector inmiddels is geschied. Blijft de Regering andermaal in gebreke in eigen huis orde op zaken te stellen, dan zal de monetaire sanering niet meer dan een adempauze geven, welke lengte afhankelijk zal zijn van de intensiteit der verder te creëren inflatoire impulsen.

Overveen.

Drs. H. J. MANSCHOT.

De Nederlandse industrie in het eerste halfjaar van 1959

De statistische indicaties ¹⁾ welke beschikbaar zijn over het recente verloop van de produktie wijzen voor alle bedrijfsklassen van de Nederlandse industrie op een voortdurende stijging. De mate van toeneming in het eerste halfjaar 1959, gezien ten opzichte van het eerste halfjaar van 1958, loopt echter nogal uiteen. In een aantal bedrijfsklassen, met name de confectienijverheid, de leder- en rubbernijverheid, de aardolieraffinaderijen, de metaalnijverheid en de papiernijverheid, is een zeer grote stijging van het hoeveelheidsindexcijfer van de produktie waar te nemen, nl. van 10 pCt. of meer. In andere bedrijfsklassen, zoals de mijnbouw, de chemische nijverheid, de textielnijverheid en de voedingsmiddelenindustrie, was de toeneming geringer, nl. 5 pCt. of minder. De vergelijking met het overeenkomstige halfjaar van 1958 is geschied om invloeden van seizoensomstandigheden zoveel mogelijk uit te schakelen.

TABEL 1.

Hoeveelheidsindexcijfers van de produktie in de nijverheid (1953 = 100) (exclusief bouwnijverheid)

	1e halfjaar 1958	2e halfjaar 1958	1e halfjaar 1959	Toeneming in pCt.	
				1958 t.o.v. 1956	1e halfjaar '59 t.o.v. 1e halfjaar '58
Confectienijverheid	111	113	126	— 5	+ 13
Leder-, schoen- en rubberindustrie	118	123	135	0	+ 14
Textielnijverheid	106	110	110	— 4	+ 4
Metaalnijverheid	136	140	155	— 1	+ 14
Bouwmateriaal- en aardewerkindustrie	111	118	116	— 1	+ 5
Papiernijverheid	126	132	139	+ 9	+ 10
Voedings- en genotmiddelenindustrie	112	125	114	+ 4	+ 2
Chemische nijverheid	136	137	142	+ 10	+ 4
Aardolieraffinaderijen	178	189	202	+ 22	+ 13
Mijnbouw	108	112	110	+ 8	+ 2
Gas-, elektriciteits- en waterleidingbedrijven	140	142	148	+ 8	+ 6
Totaal nijverheid (gemiddelde dagproduktie)	126	127	136	+ 2	+ 8

Bovenstaande cijfers doen uitkomen, dat in sommige bedrijfsklassen een duidelijk herstel van een terugslag is waar te nemen, hetgeen blijkt uit een vergelijking van de stijgingspercentages voor 1956 - 1958 met die voor 1958 - 1959, terwijl in andere bedrijfsklassen sprake is van een voortdurende groei. De bedrijfsklassen, waarin een verbetering is opgetreden, zijn de meer conjunctuurgevoelige, hetgeen vooral blijkt uit de cijfers voor de confectienijverheid, de leder- en rubbernijverheid en de textielnijverheid. Bij de bouwmateriaalproduktie is een belangrijke opleving te constateren, hetgeen samenhangt met de weder toegenomen activiteit in de bouwnijverheid.

Wanneer men nagaat, welke factoren aan bedoelde ontwikkeling ten grondslag liggen, dan blijkt dat — behalve voor de confectienijverheid en de bouwmateriaalindustrie — de toeneming van de buitenlandse afzet in de meeste bedrijfsklassen uitgesproken groter was dan die van de

¹⁾ Alle cijfers, welke in dit overzicht zijn vermeld, werden ontleend aan C.B.S.-publicaties.

binnenlandse afzet. Bij een vergelijking van de toenemingspercentages voor export en binnenlandse afzet der afzonderlijke bedrijfsklassen dient men evenwel te bedenken, dat het aandeel van de export in de totale afzet voor sommige bedrijfsklassen minder belangrijk is. Dit neemt echter niet weg, dat de ontwikkeling van de export — naast de toegenomen binnenlandse investeringsactiviteit — een zeer belangrijke stimulans is geweest voor de binnenlandse opleving. Bovendien moet men ten aanzien van de omzetcijfers, welke in onderstaande tabel zijn vermeld, nog in acht nemen, dat het exportprijsniveau tussen de eerste halfjaren van 1958 en 1959 is gedaald met ca. 5 pCt., terwijl het binnenlandse prijsniveau, zoals blijkt uit de prijsindexcijfers van het levensonderhoud en van de groothandelsprijzen, in het eerste halfjaar van 1959 slechts ca. 1 pCt. beneden het gemiddelde niveau van de eerste zes maanden van 1958 lag. In volume gemeten is de exportstijging dus größer geweest dan uit de omzetcijfers blijkt.

TABEL 2. *Binnenlandse en buitenlandse afzet*

	aandeel van export in totale afzet (1956; in pCt.)	toeneming in het 1e halfjaar 1959 t.o.v. 1e halfjaar 1958 (in pCt.)	
		binnenland	buitenland
Confectienijverheid	6	8	4
Leder-, schoen- en rubberindustrie	18	12	24
Textielnijverheid	25	8	14
Metaalnijverheid	27	2	7
Bouwmateriaal en aardewerk	6	19	14
Houtnijverheid	13	8	13
Papiernijverheid	5	9	7
Voedings- en genotmiddelenindustrie	23	4	6
Chemische nijverheid (incl. aardolieraffinaderijen)	49	3	6
Mijnbouw	12	— 5	22
Totaal nijverheid (excl. gas-, elektr. en waterleidingbedrijven)	24	5	8

De vooruitzichten zijn in het algemeen gunstig, hoewel dit niet over de gehele linie het geval is. Ten aanzien van enige belangrijke groepen van bedrijven, waarover gegevens betreffende de waarde van de openstaande orders beschikbaar zijn, blijkt dat voor zover het de binnenlandse afzet betreft een niet onaanzienlijke toeneming van de orderportefeuille is opgetreden bij de bedrijven, die zijn betrokken bij de bouwnijverheid (o.a. cementwaren en timmerfabrieken) en bij de produktie van duurzame consumptiegoederen (zoals textiel, confectie en schoenen). Dit laatste hangt samen met de gestegen vraag naar duurzame consumptiegoederen. Het consumptievolume van deze goederen is in de beschouwde periode gestegen met 8 pCt.; men verwacht hier kennelijk een verdere toeneming van de vraag. Voor de duurzame goederen producerende bedrijfsklassen, waarover gegevens beschikbaar zijn, ziet men eveneens een toeneming van de buitenlandse orders. In de metaalnijverheid is de orderpositie niet verbeterd; ten aanzien van de binnenlandse orders zou men zelfs van een vermindering kunnen spreken. Binnen de metaalindustrie is het beeld evenwel gedifferentieerd, zoals aanstonds zal blijken.

TABEL 3.

Indexcijfers van de openstaande orders (1953 = 100;
cijfers betreffende ultimo maand)

	juni 1958	dec. 1958	mrt. 1959	juni 1959	procentuele toeneming juni 1959/ juni 1958
Binnenlandse orders					
Metaalnijverheid	116	107	104	103	- 11,
Textielnijverheid	90	94	93	104	+ 16
Tegel- en bouwwaarde- werk	42	88	89	84	+ 100
Cementwaren	161	171	199	214	+ 33
Timmerfabrieken	296	340	362	396	+ 34
Meubelfabrieken	186	203	202	212	+ 14
Schoenfabrieken	168	161	111	225	+ 34
Confectienijverheid ..	123	146	102	166	+ 35
Buitenlandse orders					
Metaalnijverheid	175	168	173	169	- 3
Textielnijverheid	117	126	126	135	+ 15
Meubelfabrieken	125	92	162	144	+ 15
Schoenfabrieken	199	221	231	290	+ 46
Confectienijverheid ..	157	154	91	265	+ 69

Over de ontwikkeling binnen de afzonderlijke bedrijfsklassen kunnen nog enkele bijzonderheden worden vermeld. In de bouwmaterialen-producerende industrie komt de toegenomen binnenlandse vraag voor alle onderdelen tot uitdrukking. In de steenfabrieken viel tussen juni 1958 en juni 1959 een grote toeneming van het onderhanden werk waar te nemen; de produktie van straatklinkers en metselstenen zelf gaf in die periode evenwel nauwelijks een stijging te zien. In de grotere vraag kon dus voorlopig worden voorzien uit de aanwezige voorraden eindprodukten. Deze voorraden liepen terug van ca. 420 mln. stuks in juni 1958 (ongeveer een kwart van de totale jaarproduktie) tot ca. 250 mln. stuks in juni 1959.

Voor de leder-, schoen- en rubberindustrie geldt, dat de grootte stijging, zowel van de produktie als van de uitvoer optrad bij de rubberindustrie. Ten opzichte van het eerste halfjaar van 1958 steeg de produktie in het eerste halfjaar van 1959 met ca. 25 pCt. en de uitvoer met ca. 35 pCt. De uitvoer van rubberprodukten beweegt zich overigens sinds langere tijd in opgaande richting; het stijgingspercentage is in het laatste jaar wel toegenomen. De cijfers over het tweede halfjaar van 1958 lagen reeds 16 pCt. boven het niveau van het eerste halfjaar van 1958, zodat de stijging in het eerste halfjaar van 1959 ten opzichte van het tweede halfjaar van 1958 eveneens 16 pCt. bedroeg. De toeneming van de export in 1959 heeft overwegend betrekking op autobanden.

De produktiestijging in de schoenindustrie was eveneens aanzienlijk. Gememoreerd is reeds dat zowel de binnenlandse als de buitenlandse orderpositie van de schoenindustrie bijzonder gunstig is.

Bij de mijnbouw is de exportstijging het meest opvallend. Terwijl de export gedurende 1956 en 1957 per halfjaar ca. 450.000 à 500.000 ton bedroeg, is er na een aanvankelijke teruggang in het begin van 1958, in de tweede helft van dat jaar een sterke toeneming opgetreden, waardoor de export op een belangrijk hoger niveau is komen te liggen dan voorheen het geval was. Vergeleken met het eerste halfjaar van 1958 nam de hoeveelheid uitgevoerde steenkool toe met ca. 50 pCt.; de hoeveelheidsstijging ging echter met een prijsdaling gepaard. De toegenomen uitvoer richtte zich op de E.G.K.S.-landen (vooral België en Frankrijk en in mindere mate Duitsland).

Zoals reeds opgemerkt loopt de ontwikkeling van de orderpositie voor de verschillende onderdelen van de metaalnijverheid sterk uiteen. In de elektrotechnische

TABEL 4. Steenkolenexport (in 1.000 ton)

	1e halfjaar 1958	2e halfjaar 1958	1e halfjaar 1959
België en Luxemburg	251	481	403
Frankrijk	142	198	259
West-Duitsland	29	54	62
Zweden	29	10	10
Zwitserland	32	45	26
Andere landen	22	24	19
	505	812	779

industrie is de binnenlandse orderportefeuille vrij stabiel; ten aanzien van het buitenland neemt het bedrag van de openstaande orders toe. Zowel per ultimo maart als per ultimo juni 1959 hadden de openstaande orders een 8 pCt. hogere waarde dan eind 1958. De orderpositie van de machinefabrieken en constructiewerkplaatsen wordt enigszins ongunstiger, vooral bij de binnenlandse orders. Bedoelde teruggang is evenwel niet groot. Dit in tegenstelling tot de scheepsbouw. Hier treedt een uitgesproken daling op.

TABEL 5.

Waarde van de openstaande orders in de scheepsbouw
(1953 = 100)

	ult. 1957	ult. juni 1958	ult. 1958	ult. mrt. 1959	ult. juni 1959
Binnenlandse orders	155	122	104	96	91
Buitenlandse orders	223	198	168	167	147

De teruggang in de openstaande orders behoeft natuurlijk nog niet te betekenen, dat dit zonder meer tot produktie- of exportdaling zal leiden. De cijfers geven immers nog niet aan, hoeveel tijd met de uitvoering van de uitstaande orders gemoeid zal zijn. De jaarverslagen van sommige scheepsbouwmaatschappijen over 1958 geven echter wel uitdrukking aan een bestaande bezorgdheid voor de toekomstige ontwikkeling, als gevolg van het ontstaan van internationale overcapaciteit aan scheepsruimte en toenemende concurrentie op het gebied van scheepsbouw en -reparatie.

In de textielnijverheid dient men de ontwikkeling van de katoenindustrie en de wolindustrie afzonderlijk te bezien. Ten opzichte van het eerste halfjaar van 1958 gaf de produktie voor beide onderdelen in het eerste halfjaar van 1959 weliswaar een toeneming te zien, doch de stijging in de wolindustrie was aanmerkelijk groter dan in de katoenindustrie. De toenemingspercentages waren voor katoen en wol resp. 9 pCt. en 20 pCt. Ook met betrekking tot de export lopen de gegevens tussen beide bedrijfsklassen nogal uiteen. Gerekend ten opzichte van 1957, waren de exportcijfers — in hoeveelheden berekend — als volgt:

TABEL 6.

	1957	1e halfj. 1958	2e halfj. 1958	1e halfj. 1959
Katoenen garens en weefsels	100	104	112	113
Wollen garens en weefsels	100	91	122	118

Wanneer men de cijfers over de eerste helft van de jaren 1958 en 1959 vergelijkt ziet men een stijging bij de uitvoer van katoenprodukten met 9 pCt. en van wolprodukten met 30 pCt.; gerekend ten opzichte van 1957 lagen de cijfers begin 1958 echter op een verschillend niveau.

's-Gravenhage.

Th. M. BOUTHOORN.
L. NOOTEBOOM.

Europa-bladwijzer

No. 6b

Europese Economische Gemeenschap.

Er is reeds zeer veel geschreven over de economische voor- en nadelen van de economische integratie in het algemeen en over de achtergronden van E.E.G. en Vrijhandelszone in het bijzonder. Ook voor hen die in deze literatuur thuis zijn is o.i. echter bijzonder lezenswaardig het artikel van *Prof. H. Jürgensen*, „Die Wirtschaftsgemeinschaft im Freihandelsraum” (Jahrbuch für Sozialwissenschaft 1959, Heft 1, blz. 38-63). Aan de hand van enkele sprekende cijfers en met verwijzing naar een aantal kwesties van actueel belang, zet hij de kernpunten van de Europese economische integratie op zeer heldere wijze uiteen.

Onder de pakkende titel „Le 'dossier impossible'” wijdt *P. Drouin* in *Revue du Marché Commun* van maart 1959 (blz. 105-107) een korte beschouwing aan het rapport van de Europese Commissie over de verhouding tussen de zes en de elf. Hij betoogt daarin o.i. terecht, dat geen economische oplossing voor de problemen kan worden gevonden, zolang de politieke beleidslijn niet duidelijk is bepaald.

De S.-E.R. heeft goed werk gedaan met uitgave van publikatie 1959, no. 4 (108 blz. + bijlagen). Hierin toch zijn in de vorm van een verslag der werkzaamheden gebundeld de zes adviezen, welke de commissie voor internationale sociaal-economische aangelegenheden heeft uitgebracht naar aanleiding van het streven om te geraken tot instelling van een vrijhandelsgebied. Men vindt er de adviezen over fundamentele aspecten van de instelling van een vrijhandelsgebied (adviezen dd. 9 april 1958 en 20 mei 1959), over de landbouw in een vrijhandelszone (adviezen dd. 22 november 1957 en 9 april 1958) en over het origine-vraagstuk (6 maart 1958) alsmede de mededingingsregelingen in een vrijhandelszone (17 juli 1958). De adviezen ademen alle de geest van bereidheid de technische en politieke moeilijkheden, die een economische associatie van de elf met de E.E.G.-landen in de weg staan, te overwinnen.

De Europese Commissie publiceerde haar tweede verslag over de werkzaamheden van de Gemeenschap (periode 18 september 1958 - 20 maart 1959, 151 blz.). Het eerste hoofdstuk gaat uitvoerig in op het verloop van het vrijhandelsgesprek en op het bekende memorandum over dit onderwerp van de Europese Commissie van 27 februari 1959. Interessant zijn ook de beschouwingen van de Commissie over het mededingingsbeleid, de landbouw en het vervoer; wat de beide laatste onderwerpen betreft, blijft het echter veelal bij het uitspreken van algemeenheden en vrome wensen. Zoals gebruikelijk is als bijlage van het algemeen verslag tevens verschenen een afzonderlijk verslag over de ontwikkeling van de sociale toestand in de Gemeenschap, dat zich vrijwel geheel beperkt tot een analyse van hetgeen zich op dit gebied in de verschillende landen van de gemeenschap in de verslagperiode heeft afgespeeld. In dit verband vermelden wij tevens het eerste Verslag van de Nederlandse Regering aan de Staten-Generaal „betreffende de uitwerking en toepassing van het Verdrag tot oprichting van de E.E.G. over de periode van 1 januari 1958 - 1 augustus 1959”. Vooral belangrijk is het laatste hoofdstuk, dat handelt over de

perspectieven voor de Nederlandse industrie in de E.E.G.

In „The European Common Market and its meaning to the United States” (uitgegeven door de Committee for Economic Development, New York 1959, 152 blz.) ligt het accent vooral op de gevolgen van de E.E.G. voor de economische betrekkingen met de Verenigde Staten. Voorts is in de Collection Armand Colin een soortgelijk algemeen boek verschenen van de hand van *S. de Sainte Lorette* („Le marché commun”, 1958, 223 blz.). Beide werken geven een goed overzicht van het E.E.G.-verdrag en van de belangrijkste aspecten der gemeenschappelijke markt; in het laatstgenoemde wordt echter ook aandacht besteed aan de positie van Frankrijk in de E.E.G.

Twee andere boeken handelen uitsluitend over de problemen die de instelling der E.E.G. voor de Franse economie schept. In „L'économie française face au marché commun” (Paris 1959, 113 blz.) wijst *François Visine* op een aantal zwakke punten in de structuur van de Franse economie, doch hij toont tevens aan dat deze overwonnen kunnen worden zonder al te grote overgangsmoeilijkheden te scheppen. De ontwikkeling in Frankrijk sinds de monetaire sanering in december 1958 heeft inmiddels de juistheid van 'schrijvers optimisme op dit punt wel aangetoond. Zijn conclusie luidt dan ook krachtig in majeur: „Dans chacune des langues de la Communauté Européenne, il existe un proverbe qui correspond à notre „vouloir, c'est pouvoir”... La réussite du Marché Commun n'échappe pas à cette loi fondamentale” (blz. 75).

„La France devant le Marché Commun” van *Georges Elgozy* (Flammarion, 1958, 300 blz.) valt in twee vrijwel losstaande gedeelten uiteen. Het eerste bevat een populair overzicht van de totstandkoming, de opzet en de betekenis van de E.E.G. Het tweede gedeelte doet een poging enkele wegen aan te geven tot een, mede door de totstandkoming van de E.E.G. urgent geworden, sanering van de Franse economie. Na lezing van de schone frasen is men dankbaar dat Elgozy geen stem heeft gehad in de Franse economische reorganisatie van eind 1958. Zijn medicijn is kwakzalverij, bestaande uit een streven naar economische autarkie en stelsels van deviezen- en importcontrole. Hij verwerpt de voor de Franse economie zo heilzaam gebleken kuur der bestedingsbeperking. Instemmen kunnen wij slechts met zijn pleidooi tot weder-instelling van een Ministerie van Economische Zaken in Frankrijk (thans is dit slechts een secrétariat d'Etat!) met reële bevoegdheden tot coördinatie van het gehele externe en interne economische beleid.

In een uitvoerig en bijzonder goed gedocumenteerd advies voor het jongste Congrès des économistes de la langue française, bespreekt *J. Lajugie* onder de titel „Les conditions d'une politique de développement régional pour les pays du marché commun” (*Revue d'économie politique* mai-juin 1959, blz. 263-334) op diepgaande wijze het probleem der regionale ontwikkeling in de E.E.G. Hij begint met een uiteenzetting van de economische gronden voor het voeren van een actieve regionale politiek: het feit dat een optimaal patroon van industriële vestiging niet automatisch tot stand komt, daar enerzijds de opbouw der „infrastructuur” uit de aard der zaak een kwestie van overheidsbeleid is, anderzijds de economische voordelen

van vestiging in een achtergebleven gebied voor de individuele ondernemer veelal eerst kunnen blijken wanneer complementaire bedrijven zich daar eveneens vestigen. De gemeenschappelijke markt zal de trek naar de bestaande industriële centra ongetwijfeld nog versterken. Hiertegen is reeds gewaarschuwd door de *U.N. Commission for Europe* in haar „*Report on the economic situation in Europe in 1956*”. Ook Prof. M. Byé in „*Localisation de l'investissement et Communauté économique européenne*” (*Revue économique*, zie Europa-bladwijzer no. 2a in „E.-S.B.” van 3 december 1958) heeft speciaal de nadruk gelegd op het feit dat particuliere investeringsfondsen de neiging hebben juist van onderontwikkelde naar hoogontwikkelde gebieden te vloeien. De gemeenschappelijke markt is dus geen winstpunt voor de regionale ontwikkeling. Lajugie concludeert dan ook: „La mise en valeur des régions sous-développées ou leur reconversion est le complément nécessaire d'une politique d'intégration européenne” (blz. 306). Aan de uitwerking van deze gedachte wijdt hij de rest van zijn preadvies, waarin hij ten slotte een nauwe coördinatie van nationale investeringsplannen aanbeveelt. De Europese Investeringsbank is hierbij een belangrijke rol toegedacht.

Het Franse maandblad voor de ondernemer „*Travail et Méthodes*” (166 blz.) heeft het nummer van januari 1959 geheel gewijd aan de gemeenschappelijke markt. Onder de gezamenlijke titel „*Quelques idées sur l'organisation des entreprises en fonction du marché commun*” geeft het blad in een aantal afzonderlijke artikelen een zeer uitvoerige documentatie over en een analyse van de inwerking der gemeenschappelijke markt op de onderneming. Na een tweetal inleidende artikelen wordt een reeks beschouwingen gewijd aan de structuurveranderingen welke zowel binnen de onderneming als in het gehele productiepatroon zullen (moeten) optreden. Daarbij wordt o.a. ter sprake gebracht de positie van de kleine onderneming, fiscale vraagstukken, de organisatie van de export, enz.

„Ondernemingspolitiek en ondernemingsbeleid in het kader van de Euromarkt” is de veelbelovende titel waaronder Dr. L. Perridon in het Maandschrift *Economie* (maart 1959, blz. 291-301 en mei 1959, blz. 440-459) een tweetal artikelen heeft gepubliceerd. Zij bevatten echter in hoofdzaak slechts een zekere systematisering van een gedeelte der vele vraagstukken waarmede het bedrijfsleven in de Euromarkt wordt geconfronteerd. Belangrijker dan het te voeren ondernemingsbeleid lijkt ons de prealabele vraag welke veranderingen in de marktstructuur zijn te verwachten; hierover spreekt Dr. Perridon vrijwel niet. Interessant is echter zijn beschouwing over de aanpassingen in de bedrijfsorganisatie die reeds hebben plaats gevonden, met name specialisatie-afspraken, fusies, de vorming van exportgroepen en afspraken met ondernemingen uit de partnerlanden. In hoeverre deze tendentie tot concentratie te rijmen valt met de geest van het E.E.G.-verdrag, en in het bijzonder met de bepalingen van art. 85 e.v., is in dit verband nog steeds een uiterst moeilijke vraag.

In de discussie rondom de mededingingsregels van het E.E.G.-verdrag heeft men langzamerhand de stellingen betrokken en men wacht af. . . . Men volstaat met het geven van een overzicht van de strijd en levert daar commentaar op. Nuttig en zeer duidelijk is het betoog van Dr. H. Schumacher, Directeur mededingingszaken van de E.E.G. (*Revue du Marché Commun*, mai 1959, blz. 207-214). In het Nederlands Juristenblad (12 september 1959, blz. 670-673, „De mededingingsbepalingen van de E.E.G.”, II)

schreef Mr. W. Dommering zijn tweede overzicht, waarbij hij vooral aandacht besteedt aan de visie van de Europese Commissie. Evenzo deed Mr. A. J. M. Weebers in het Tijdschrift voor Vennootschappen, Verenigingen en Stichtingen (juni 1959, blz. 25-30, „Het mededingingsbeleid van de Europese Commissie”). Men krijgt echter een levendiger beeld van de stand van zaken door de bespreking door Mr. J. Peters van twee Duitse beslissingen van het Bundeskartellamt aangaande art. 85 e.v. (S.E.W., september 1959, blz. 204-269). Ook willen wij hier nog eens wijzen op het eerste Commentaar in het losbladige „*Handbuch für Europäische Wirtschaft*” waarin Jochen Thiesing over de artt. 85-94 schrijft (november 1958).

Men houdt zich thans ook intensief bezig met het bestuderen van de verhouding van de mededingingsregels en de rechten van de industriële eigendom, een verbazend moeilijke materie. Te noemen valt hier allereerst het rapport van de Internationale Kamer van Koophandel, „De invloed van de mededingingsregels van het E.E.G.-verdrag op de rechten van industriële eigendom” (zie hiervoor Bijblad Industriële Eigendom, nr. 8/9, augustus/september 1959). Onder dezelfde titel schreven in de Naamloze Vennootschap de heren Mrs. Ir. G. Oudemans, Chr. Kooij en J. Wolterbeek (N.V., juli/augustus 1959, blz. 72-76).

Bijzonder actief te dezen aanzien toont zich ook de Belgische Revue de droit intellectuel „*L'Ingénieur-Conseil*”. De eerste aflevering van dit jaar opent met een gedegen beschouwing van de redacteur A. Vander Haeghen, over „*Les répercussions du Traité du Marché Commun sur les brevets, marques et modèles*” (blz. 1-26). Ook op dit gebied zijn het de kartelbepalingen uit het E.E.G.-verdrag, die de meeste problemen opwerpen. De volgende aflevering (avril/mai) bevat een zeer systematisch opgezette verhandeling van C. Duverne: „*Vers un brevet européen*” (blz. 73-126). Eerst geeft de schrijver een duidelijk overzicht van de wettelijke voorschriften op de octrooiverlening in de zes E.E.G.-landen, de Verenigde Staten en Engeland; daarna bespreekt hij de diverse plannen om tot grotere gelijkvormigheid der nationale wetten te geraken. In dezelfde aflevering wijden V. Gevers en de redacteur Vander Haeghen aandacht aan het „*Projet Benelux de convention et de loi uniforme sur les marques de fabrique*” (blz. 127-149, met tekst van het ontwerp 149-162). Gevers acht het onaanvaardbaar, dat men nog slechts merken voor het gehele gebied van de Benelux zou kunnen doen inschrijven en dus niet meer tot een der landen beperkte merken zou kunnen vestigen. Vander Haeghen, zich hierbij aansluitend, heeft overigens slechts kritiek op detailpunten.

Omgekeerd evenredig met de hoeveelheid regenwater in deze zomer is het aantal publikaties over landbouwkwesties! Wel zeer toepasselijk is publikatie no. 5 van de „*Stichting Internationaal Instituut voor Landaanwinning en Cultuurtechniek*” getiteld: „*Waterdeficiëncies in European Agriculture*” (Wageningen 1959, 60 blz.), waarin vraagstukken over irrigatie van technisch-klimatologische zijde worden behandeld.

Interessant voor hen die thuis zijn op het zo gecompliceerde terrein van de landbouwintegratie is het artikel van G. Greidanus: „*Het graanprijnsbeleid in de landen van de Europese Economische Gemeenschap*”, verschenen in *De Economist* van juli/augustus 1959 (blz. 529-549). De heer Greidanus geeft een gedetailleerd overzicht van de markt- en prijspolitiek voor granen in ieder der E.E.G.-

landen en wijdt tot slot een korte beschouwing aan de gevolgen van de verschillende in het kader der landbouw-integratie voorgestelde oplossingen. Bij het schrijven van bovenvermeld artikel werd nog geen rekening gehouden met het belangrijke rapport van *H. A. Lücker* nopens het landbouwbeleid binnen de E.E.G., dat in juni 1959 aan het Europese Parlement werd uitgebracht. In dezelfde zitting behandelde het Parlement een verslag van onze landgenoot *Ir. H. Vredeling* over de in de landbouw zo gewichtige structuurproblemen.

Dat aan een agrarisch onderwerp een economisch proefschrift gewijd wordt, komt zelden voor. Verheugend is dan ook, dat *W. H. Kemmers* met een verdienstelijke studie over „De plaats van de Nederlandse groente- en fruitteelt in West-Europa” (’s-Gravenhage 1959, 209 blz. + tab.) te Rotterdam de doctorshoed verwierf. Na een duidelijk overzicht van het handelspatroon van groente en fruit in West-Europa, waaruit de belangrijke rol van ons land als exporteur blijkt, volgt een uiteenzetting van o.a. verbruik, produktiekosten en economische politiek t.a.v. groente en fruit. Een beschouwing over tuinbouw-politiek besluit het boek.

Vooraf voor de specialist van belang is een boekje, getiteld „La protection sociale agricole dans les pays de la communauté économique européenne”, uitgegeven door de Union des caisses centrales de la mutualité agricole. In tegenstelling tot de meeste verhandelingen op landbouwgebied komen de schrijvers, op grond van een gedetailleerde analyse van de betrokken materie, tot de hoopvolle conclusie: „on peut ainsi dire que dans les pays de la Communauté économique européenne la protection sociale agricole se caractérise de façon sensiblement identique...” (blz. 140).

Een volledig feitelijke studie van de belastingstelsels in de E.E.G.-landen treffen wij aan in „Fiscalités comparées dans le cadre du marché commun”, uitgegeven door het Bureau de Recherches et d’action économique (Paris 1959, 61 blz.). Niet slechts over belastingen, maar ook over subsidies werden in het tijdschrift *Europäische Wirtschaft* belangrijke opmerkingen gemaakt door de onlangs tot lid der Hoge Autoriteit gekozen *Dr. Fritz Hellwig*. Hij vermeldt niet slechts de literatuur, maar geeft ook vele tabellen over de belastingen in de afzonderlijke landen (zie blz. 371-379 en 407-410).

De *Revue du Marché Commun* bevat niet alleen telkens weer goede bijdragen, maar ook een overvloed van actuele gegevens en opmerkingen. Zo vestigt de redactie onder de titel „Tentations de tourner le traité de Rome?” in het mei-nummer van dit jaar (blz. 197-199) de aandacht op de tractaatsontduiking, gepleegd door de zes regeringen. Hoewel de compensatie van de voorgeschreven vermindering van douanerechten door verhoging van de binnenlandse belastingrechten althans tot nu toe noch in strijd is met het verdrag, noch ernstige economische gevolgen teweeg heeft gebracht, is een uit psychologisch oogpunt ongewenst gevolg van deze handelingen, dat de consument het gevoel heeft dat hem aldus de aangekondigde voordelen van het E.E.G.-verdrag ontgaan. Noemen wij uit ditzelfde nummer (blz. 226-232) nog het artikel van *Claude Lussan*: „Le droit d’établissement des ressortissants et sociétés d’Outre-Mer dans la C.E.E.”.

Voor hen die in kort bestek een zeker inzicht willen verkrijgen in de voornaamste aspecten van de E.E.G. is misschien van belang het verslag van een lezing, die *Egon Tuchtfeldt* verleden jaar in Neurenberg heeft gehouden

onder de titel „Probleme der Europäischen Wirtschaftsgemeinschaft” (44 blz., uitg. Hochschulverlag Glock und Lutz).

Ten slotte vermelden wij nog een Duits pocket-book, getiteld „Der Gemeinsame Markt in Europa” (Ullstein-Buch, nr. 607, Frankfurt a/M. 1958, 186 blz.), gevloeid uit de vlotte pen van de plaatsvervangende directeur van de Voorlichtingsdienst der Hoge Autoriteit, *Werner von Lojewski*. Het biedt ons in kort bestek een handig overzicht van de voorgeschiedenis en inhoud van het E.E.G.-verdrag.

Leiden. EUROPA-INSTITUUT
van de Rijksuniversiteit te Leiden.

BOEKBESPREKINGEN

Economisch Sociologisch Instituut te Tilburg: Produktie- en afzetverhoudingen in de Westeuropese wollenstoffenindustrie. H. E. Stenfert Kroese N.V., Leiden 1957, 135 blz., f. 14,50.

Economisch Sociologisch Instituut te Tilburg: De betekenis van de Europese integratie voor de Nederlandse wollenstoffenindustrie. N.V. Uitgeverij. Diligentia, Amsterdam 1959, 100 blz., f. 12,50.

Bovengenoemde rapporten, samengesteld op initiatief van het bestuur van het Hogeschoolfonds van de Katholieke Economische Hogeschool, worden gedragen door de gedachte, welke Prof. Dr. P. P. van Berkum in een voordracht voor de Nijmeegse Sociaal-wetenschappelijke Faculteitsvereniging heeft uitgewerkt, nl. „dat het toekomstelement in het menselijk handelen een grotere plaats gaat innemen en meer planmatige voorzieningen noodzakelijk maakt. Door prognoses op langere termijn poogt men aan de toekomst haar raadselen te ontwringen en zo op meer verantwoorde wijze tracht men condities te scheppen, waarbij de komende tijden met meer vertrouwen tegemoet kunnen worden gezien”.

Het moet onmiddellijk worden gezegd dat, hoewel men niet steeds over de gewenste gegevens kon beschikken, de materie met grote deskundigheid en objectiviteit is behandeld. Het is inderdaad te hopen, dat deze geschriften — overeenkomstig de in een voorwoord geuite wens van Mr. Dr. B. J. M. van Spaendonck — hun weg zullen vinden naar het bedrijfsleven, waar zij een onderwerp mogen zijn van ernstige studie, en, zo kan hieraan worden toegevoegd, waar zij vroegtijdig een stimulans kunnen betekenen om de netten uit te zetten bij het veroveren van een gunstige positie in het geheel van de E.E.G.

Vooraf in het eerstgenoemde rapport — het meest waardevolle van de twee — werd een schat van gegevens verwerkt over de verschillende vaktechnische facetten, dit terwijl de samenstellers toch voor het merendeel theoretici zijn. Het is jammer, dat bij het lezen enige storende fouten naar voren treden, welke veroorzaakt zijn door wat slordig zetwerk. Met de inhoud van beide rapporten kunnen wij ons in grote lijnen zeker verenigen. Met grote zorgvuldigheid werden de gegevens verwerkt en voorzichtig en toch voldoende diepgaand conclusies getrokken. De samenstellers hebben dan ook op dit nog weinig bestudeerde terrein een zeer behoorlijke prestatie geleverd.

Hoewel de prognoses in deze rapporten zich goeddeels over langere termijn uitstrekken (er wordt zelfs gesproken over 12 à 15 jaar) moet het de medewerkers voldoening

geven, dat er reeds thans een tendens valt waar te nemen, dat, ofschoon deze documentatie in 1957 werd afgesloten en de gegevens voor het onderzoek werden geput uit de jaren tot en met 1956, de ontwikkeling van de wollenstoffenindustrie in het algemeen en vooral die in Nederland, de conclusies van de samenstellers zal bevestigen. Onder de druk der omstandigheden, geaccentueerd door de enorme prijsval in 1957/58, zijn in Nederland al enige wollenstoffenfabrieken in déconfiture geraakt, geliquideerd, gefusioneerd of overgenomen. Hieruit blijkt, dat de sanering in de wollenstoffenindustrie reeds een aanvang heeft genomen. In België zag men nog een ander verschijnsel: naast verschillende liquidaties werd in tal van bedrijven gedurende een bepaalde periode de produktie gestaakt. De gevolgen hiervan lagen voornamelijk in het sociale vlak. Ook de Belgische Overheid stond voor onaangename consequenties; zij immers kwam voor een belangrijk deel voor de kosten op.

Een in bepaald opzicht en voor een bepaalde produktiegroep toch wel belangrijke factor werd in de overigens zeer veelzijdige beschouwing wel wat minder uitvoerig onder de aandacht gebracht, t.w. de indirecte invloeden, die belangrijke prijsfluctuaties kunnen hebben op de ontwikkeling van de wollenstoffenindustrie. Wij missen trouwens in het betoog een belangrijke produktiegroep, nl. de tricotage-industrie, welke ongetwijfeld van belang zal zijn bij de bepaling van hoeveelheden van importen en exporten van wollenstoffen in West-Europa. Wanneer men zich realiseert, dat gedurende het seizoen 1956/57 grote voorraden werden aangelegd door de Franse wolhandel en wolkammerijen onder druk van een te verwachten devaluatie, beseft men dat kapitalen verloren werden, toen in september 1957 een langdurige daling van het grondstoffenprijsniveau intrad en terugviel na verloop van ca. 14 maanden op ca. 60 pCt. van het peil van het voorgaande seizoen. Toen de devaluatie in Frankrijk dan ook een feit werd, hadden kammerijen het doel van hun voorraadpolitiek gemist en hun voorraden reeds voor een groot deel moeten afschrijven. In het onderhavige geval is het zonder meer duidelijk, dat de devaluatie en niet de prijsfluctuaties op de grondstoffenmarkt in eerste aanleg de oorzaak van de handicap bij de concurrentiepositie van de wolindustrie in Frankrijk op dat moment heeft geëffectueerd. Hieruit blijkt, dat repercussies van monetaire en sociale maatregelen, welke geheel buiten de textielsfeer liggen, zo verdragend kunnen zijn, dat zij toch de wollenstoffenindustrie kunnen infecteren.

Daar enige malen in deze studie sprake was van de Korea-hausse, is weinig tot uitdrukking gekomen, hoezeer de sanering van de wollenstoffenindustrie in de kaart werd gespeeld door de onherroepelijk te verwachten ongekende prijsval. Ware dat het geval geweest, dan zou duidelijker geworden zijn, hetgeen op blz. 46 en 47 van „produktie- en afzetverhoudingen” over Nederland wordt gezegd, in verband met de daar aangehaalde inzinking van de produktie, die eerder gekomen was dan in de meeste andere Westeuropese landen, en die mede haar oorzaak vond in de grote importen van zeer inferieure kwaliteiten textielgoederen vanuit België en Italië.

Trouwens „de als verbruik van wollenstoffen aangemerkte hoeveelheden gaven als gevolg van de onvolkomenheid der beschikbare gegevens niet nauwkeurig de werkelijkheid weer”. In de veelheid der feiten zou zulk een omissie nauwelijks afbreuk hebben gedaan aan het inzicht, ware het niet, dat met de gegevens samengesteld uit een com-

binatie van produktie, import en export aan de fluctuering in de voorraadpositie weinig aandacht geschonken werd door de opmerking „dat men mag aannemen, dat onder normale omstandigheden de voorraadmutaties in eindprodukten bij de industrie en handel in deze bedrijfstak in het algemeen niet van grote omvang zijn”. Hier wordt toch de invloed van de prijsfluctuaties van de wol op de voorraadvorming enigermate onderschat, terwijl het met name vooral in de dekensector volkomen normaal te beschouwen is, dat op voorraad wordt geproduceerd, wanneer het winterseizoen voorbij is.

Wij missen in deze studie een antwoord op de vraag, in hoeverre het feit, dat het overgrote deel van de in West-Europa verwerkte wol uit Engeland (via Londen) of rechtstreeks uit de Dominions wordt aangevoerd, de ontwikkeling van de Bradford-spinners bevoordeelt boven de verbruikers in de E.E.G.-landen; voor de loco-wol aangevoerd in Londen zijn toch zeker de kosten tot fabriek voor Bradford-kopers lager dan voor kopers van het Continent, terwijl veel verschepingen van de Dominions bestemd voor het Continent via de Londense haven lopen.

Een geheel andere kwestie komt na lezing van dit rapport op, wanneer men zich afvraagt, wat de invloed van de kunstvezel is op de ontwikkeling van de wollenstoffenindustrie. Het is begrijpelijk, dat in deze geschriften aan dit vraagstuk geen aandacht kon worden besteed, daar het verbruik van de verschillende zich verdringende „man made fibres” pas gedurende de laatste jaren tot belangrijker ontwikkeling is gekomen. Hoewel moet worden toegegeven, dat wij momenteel lagere wolprijzen hebben in vergelijking tot de prijzen van de meeste nieuwe vezels, kunnen wij toch constateren, dat, rekening houdende met een bepaalde aanmaakperiode van de kunstvezels, deze opbloei in de hand werd gewerkt door de zeer hoge wolprijzen van destijds, terwijl de wollen produkten met weinig overtuiging aan de markt werden gebracht. Ook de research in de wolsector is tot voor kort erg gebrekkig geweest. Daar staat tegenover, dat door fantastische reclamecampagnes de kunstvezels aan het publiek werden aangeprezen en bijna opgedrongen. De meeste wollenstoffenfabrikanten lieten zich deze reclame rustig aanleunen en profiteerden er van om hun leegloop aan te vullen door produktie van kunstvezelstoffen. Hoewel niet te ontkennen valt, dat steeds weer terugkerende (en soms hevige) fluctuaties van de wolprijzen een schaduwzijde vormen in de rustige continuïteit van het ideale produktieproces, staan de meeste wollenstoffenfabrikanten toch tamelijk wantrouwig tegenover de prijsafspraken van de chemische bedrijven, die genoemde vezels aan de markt brengen, en wellicht terecht.

Inderdaad is uit het gegeven cijfermateriaal gebleken, dat Italië door de gunstige omstandigheden van speciale menging der grondstoffen, uitzonderlijke dessinering der stoffen, naast goedkope arbeidskracht, voornamelijk in het goedkopere genre een toonaangevende producent blijkt te zijn geweest en in E.E.G.-verband ongetwijfeld voorlopig ook zal blijven. Echter is er buiten Europa, nl. in Japan, een nog groter potentieel, dat in een geduchte concurrentie wellicht in staat zal blijken de tariefmuren der E.E.G.-landen te doorbreken. Uit onderstaande tabel, welke betrekking heeft op de invoer van wollenstoffen door de Verenigde Staten, springt duidelijk naar voren met welk een kracht de Japanse textielproducenten het door hen verloren terrein van vóór de oorlog trachten terug te winnen en zelfs te overvleugelen.

Invoer uit	1955	1956	1957	1958
	(in pCt. van de totale invoer)			
Ver. Koninkrijk	63,5	56,1	50,9	38,1
Italië	10,7	10,7	10,8	17,6
Japan	9,3	16,8	23,7	31,8

Bron: Woolrecord.

Ongetwijfeld zal Japan ook in Europa een belangrijke afzet kunnen vinden.

De wollenstoffenindustrie is een zeer oude bedrijfstak, welke over het algemeen uit kleinere, vooral gesloten, N.V.'s en middelgrote bedrijven bestaat. Daar vele bedrijven op zelffinanciering zijn aangewezen hebben niet weinig bedrijven moeite met de liquiditeit in de geleidelijk zeer kapitaalintensieve produktie van wollenstoffen. Immers, in een moderne grote textielfabriek worden hoge eisen gesteld aan de kapitaalinvestering wil men een efficiënt machinepark op peil houden. Volgens berichtgeving uit Engeland is voor de aanschaf van een grote volautomatische weefmachine, welke door één wever wordt bediend ruim f. 100.000 nodig! Het is dan ook niet denkbeeldig, dat, wanneer deze moderne investeringspolitiek door de nationale bedrijven niet langer kan worden opgebracht, deze zou kunnen worden overgenomen door zich nieuw te vestigen bedrijven van middelgrote omvang, zoals Amerika in andere industrietakken reeds drukdoende is te bewerkstelligen. Het klimaat in Nederland lijkt met het relatief lage loon en de arbeidsrust wel gunstig, en het laat geen twijfel, dat landen, die niet bij de E.E.G. zijn aangesloten, stappen zullen ondernemen, ook in de textielsector, om in de „common market” een plaatsje te veroveren.

De wenselijkheid om te komen tot een zekere mate van kartelregeling en combinatievorming, zowel als specialisatie is in deze studies duidelijk aangetoond. Het is niet de bedoeling om tot deze situatie te geraken uit een streven naar een groeiende machtspositie, maar uit noodzaak om het concurrentiepotentieel te verstevigen tegen onbekende aanvallen van de binnen de E.E.G. verenigde partners, zowel als tegen de concurrentie daarbuiten. De hogere levensstandaard, welke in de meeste Westeuropese landen te bespeuren valt, brengt wellicht een moderner verbruiksmentaliteit mede, naar het voorbeeld van Amerika. Naast deze specialiserings- en samenvoegingsdrang, welke voornamelijk kostprijsverlagend, produktiviteitsverhogend en organisatorisch vereenvoudigend moet werken, is het op deskundige wijze analyses van de markt in uitermate snel tempo, naast een uitvoeriger research van essentieel belang geworden. Maar al te vaak bedriegt de zuinigheid in deze de wijsheid. Benadrukt dient evenwel te worden, dat specialisatie niet moet inhouden, dat omschakeling in het bedrijf vrijwel uitgesloten moet worden geacht, omdat men in de textielindustrie al te zeer afhankelijk is van de — grillige — mode.

„De betekenis van de Europese integratie” is een interessant rapport, opgebouwd uit de gegevens van het voorgaande deel. Praktische waarde heeft het in zoverre, dat men een inzicht krijgt in het samenspel van de factoren, aan dit ingewikkeld probleem inherent. De veronderstellingen zijn echter talrijk en (zoals boven met enkele voorbeelden werd aangeduid) volkomen onzeker. Immers, zoals bij een schaakspel beide spelers trachten te anticiperen op elkanders zetten, zo ook zullen zowel in als buiten de E.E.G. maatregelen worden getroffen, die in de eerste plaats toch rekening houden met eigen (dus nationale) belangen. Zo heeft Engeland reeds pogingen aangewend

om in de O.E.E.C.-landen partners te vinden om gezamenlijk de macht van de E.E.G. te doorbreken. Hoewel niemand twijfelt aan een geleidelijke vooruitgang in de samenwerking in het kader van de E.E.G., voelt men zich tot de realiteit gebracht, wanneer men beseft, dat de uiteindelijke beslissing over een ondergeschikt punt, de keuze van de „hoofdstad”, nog steeds niet gevallen is.

Wat ten slotte de ontwikkeling van de wolindustrie in het algemeen betreft, herinneren wij aan een verklaring van Premier Menzies van Australië, welke luidde dat ondanks de huidige bezorgdheid der Regering aldaar, de „outlook” op lange termijn niet pessimistisch mag zijn, omdat door de toeneming van de wereldbevolking de vraag naar wol in de loop der jaren zal stijgen. Hoewel deze uitspraak aanvechtbaar lijkt uit het oogpunt van de wijziging van het consumptiepatroon van de mens gedurende de laatste jaren, lijkt het ons evenmin verstandig zich bij de gang van zaken al te zeer te laten leiden door dit wellicht uit koopmanschap geuite gezegde.

Tilburg.

A. J. M. WOUTERS, econ. drs.

R. M. N. Panday: *Agriculture in Surinam, 1650-1950*.
H. J. Paris, Amsterdam 1959, VII + 226 blz., f. 12,50.

Dit proefschrift, dat de ondertitel voert „An inquiry into the causes of its decline”, geeft een overzicht van de landbouw-economische geschiedenis van Suriname. Schrijver bepaalt zich er in hoofdzaak toe, de factoren op te sommen, die de bloei gedurende de 18e eeuw en de achteruitgang daarna veroorzaakten.

Naast de onveranderlijk gunstige factor van de onbeperkte aanwezigheid van vruchtbaar land stelt hij als oorzaken van de bloei in de 18e eeuw: modernere exploitatie en betere know-how van de Hollandse dan van andere overzeese planters, aanwezigheid van een gunstige afzetmarkt, aanbod van veel kapitaal, goedkope vracht naar de afzetmarkt en goedkope (slaven-)arbeid.

De Amsterdamse beurscrisis van 1773 is het keerpunt. De kapitaalstroom van Nederland droogt abrupt op en de ervaren planters repatriëren. De plantagebeheerders zijn minder ondernemend dan de vroegere zelf-plantende eigenaren, en meer belust op luxe, waardoor er o.a. een ongunstige getalsverhouding komt tussen de veld- en huisslaven.

Na de Napoleontische oorlog stortte de suikermarkt in onder de concurrentie van de beetwortelsuiker, terwijl katoen allengs in een ongunstige concurrentieverhouding kwam tot de zuidelijke Verenigde Staten. De koffie had zich na de topjaren aan het eind van de 18e eeuw op een lagere kwantiteit kunnen handhaven tot 1830, toen de prijsval verdere exploitatie niet meer lonend maakte. Tussen 1830 en 1850 verdween de koffiecultuur vrijwel geheel.

Het einde van de slavenhandel in 1808 maakte de arbeid duurder vooral ook, omdat steeds meer slaven aan de veldarbeid werden onttrokken. De Surinaamse plantage-landbouw was omstreeks 1850 reeds gebroken, voordat het besef algemeen werd, dat de slavernij spoedig zou eindigen. Gedurende de eerste jaren na de emancipatie in 1863 kon zelfs van een betrekkelijke opleving worden gesproken, hetgeen Panday aantoonde aan de hand van stijgende plantageprijzen en de uitbreiding der jonge cacaocultuur.

In tegenstelling tot de naburige landen, die na de emancipatie geruime tijd talmden met maatregelen ten behoeve van arbeidsvoorzieningen, begon Suriname reeds direct na de emancipatie met een actieve overheidssteun voor de aanvoer van contractarbeiders en had reeds vóórdien een, overigens mislukte, poging tot blanke kolonisatie gedaan. Tot de tweede wereldoorlog kwamen Hindostanen en Javanen in groten getale naar Suriname. Hier van vestigden er zich resp. 22.000 en 25.000 blijvend, de eersten als kleinlandbouwers en de laatsten in hoofdzaak als arbeiders.

De stoomvaart en de opening van het Suezkanaal maakten de handel op Oost-Azië aantrekkelijker dan die op Suriname, dat door zijn kleine bevolking weinig mogelijkheden voor retourvrachten bood. Als gevolg daarvan ging het nieuw ontstane kapitaalsurplus in Nederland naar Oost-Azië en niet naar Suriname. Intussen werd de kleinlandbouw steeds belangrijker en gelijktijdig met de afnemng van het aanbod van internationale marktprodukten steeg de zelfverzorging, waardoor Suriname, anders dan voorheen, betrekkelijk self-supporting werd, zij het op een laag peil.

Het is jammer, dat Panday weinig aandacht heeft besteed aan de omliggende gebieden. Hierdoor werd bijv. de bloei van de suikerindustrie in Brits Guyana dank zij de imperiële steun tijdens de teruggang van Suriname niet als vergelijking bij overigens gelijke omstandigheden behandeld ¹⁾. Ook het probleem van het „uitboeren” van de oude plantagegronden en de onttrekking van arbeidskrachten door de goud- en balata-industrie tussen 1880 en 1914 worden niet behandeld. Wel komen de ziekten onder de „nieuwe gewassen” cacao en bananen ter sprake.

Schrijvers conclusie, dat Suriname alleen toekomst heeft als kleinlandbouwersland kunnen wij niet delen. De ontwikkeling van de grote en middengrote landbouw na 1950 is daarmee in tegenspraak. Het belang van dit werk is in hoofdzaak, dat veel verspreide literatuur op het gebied van de landbouw-economische geschiedenis van Suriname op leesbare wijze werd bijeengebracht. Storend werken echter enige slordigheden bij de opgenomen tabellen. Degenen, die nog steeds menen, dat de afschaffing der slavernij de oorzaak is van de achteruitgang van Suriname, zullen in dit historisch overzicht de onhoudbaarheid van die stelling kunnen vinden.

Paramaribo.

G. C. A. MULDER, B.Sc., Ps.D.

¹⁾ Zo ontbreekt zelfs de belangrijke „Geschiedenis van de koloniën Essequibo, Demerary en Berbice” van P. M. Netscher (Den Haag, 1888) op de literatuurlijst.

RECTIFICATIE

In zijn artikel over „De interne verslaglegging van de onderneming”, gepubliceerd in „E.-S.B.” van 14 oktober 1959, heeft de heer W. C. H. Leijdeckers abusievelijk een incomplete zin laten afdrukken. De lezers wordt hierbij verzocht de eerste regels van de rechterkolom op blz. 829 als volgt te lezen:

— op het onderste niveau wordt, betreffende de vaste en andere kosten welke wel in de verslaglegging worden besproken, voornamelijk gerapporteerd door middel van kwantitatieve gegevens; naar „boven toe” worden deze meer en meer in financiële gegevens „vertaald”. Niet alleen om de kwantitatieve gegevens..... enz.

De geldmarkt.

Op maandag 12 oktober waren de door De Nederlandsche Bank verleende voorschotten op een peil van f. 103 mln. beland, en toen bevond zich voor f. 519 mln. aan schatkistpapier in de portefeuille van de Bank. Sinds 14 september jl. zijn deze bedragen met resp. f. 90 mln. en f. 212 mln. toegenomen. Dit betekent dat De Nederlandsche Bank in minder dan één maand ruim f. 300 mln. ter beschikking van de geldmarkt heeft gesteld. Ter vergelijking diene dat vorig jaar van 15 september t/m 13 oktober ruim f. 7 mln. additionele voorschotten werden verleend, terwijl de Bank ca. f. 100 mln. papier heeft gediscoonteerd of in de open markt heeft gekocht.

Dit jaar heeft de geldmarkt, onder invloed van de betaling van vennootschapsbelasting, dus een veel groter beroep op De Nederlandsche Bank moeten doen dan vorig jaar. Dit kan aan verschillende oorzaken worden toegeschreven. In de eerste plaats heeft er in de betrokken periode van vorig jaar een niet onaanzienlijke aanwas van deviezen plaats gevonden, die thans achterwege is gebleven. In de tweede plaats is er dit jaar slechts f. 90 mln. schatkistpapier vervallen, tegen f. 185 mln. vorig jaar. En ten slotte heeft wellicht de omstandigheid een rol gespeeld, dat er dit jaar f. 100 mln. meer aan aanslagen in de vennootschapsbelasting is opgelegd dan vorig jaar, al is het niet zeker in hoeverre deze factor werd gecompenseerd doordat thans de mogelijkheid is geopend om de betaling in vijf termijnen te verrichten.

De periode van belastingbetalingen is thans grotendeels achter de rug. Het ziet er evenwel niet naar uit dat nog in de lopende kasreserveperiode de ruimte op de geldmarkt zal terugkeren; al was het slechts omdat er nog zoveel door De Nederlandsche Bank verleende voorschotten moeten worden afgelost. De 22 oktober a.s. aanvangende nieuwe kasreserveperiode zal de geldmarkt in principe weer de nodige ruimte kunnen geven. Het is echter zeer wel denkbaar dat de ter beschikking komende middelen hun weg zullen vinden naar het buitenland, zulks in verband met de hogere geldmarktstarieven aldaar.

De kapitaalmarkt.

De Nederlandse koersindexcijfers zijn deze week flink gestegen en bij enkele individuele aandelen zijn zelfs spectaculaire koerssprongen opgetreden. Gouda-Apollo heeft haar 100-jarig bestaan niet lang overleefd: de onderneming zal worden overgenomen door Unilever, hetgeen de koers van ca. 430 pCt. tot 529 pCt. deed oplopen. Een ander voorbeeld zijn de aandelen Hoogovens (men zie het koersstaatje). De staalstaking in de Verenigde Staten die ook in Europa begint door te werken — de Engelse Vauxhallfabrieken hebben hun produktie wegens staalgebrek moeten inkrimpen — heeft er volgens een publikatie van de E.G.K.S. toe geleid dat de produktie van de E.G.K.S.-landen in september het record-niveau van 5½ mln. ton heeft bereikt, tegen 4,8 mln. ton in september 1958. Dat de Amerikaanse staalindustrie zich onder deze omstandigheden ernstige zorgen maakt over haar concurrentiepositie, die het laatste jaar toch al achteruit is gegaan, is te begrijpen. Evenmin is het verwonderlijk dat de directies van de stakende staalondernemingen nog eens de aandacht hebben gevestigd op het verschil tussen het Amerikaanse

en het Europese loonpeil. De staalarbeider in Amerika verdiende — vóór de staking — per uur \$ 3,21 tegen \$ 1,28 in Luxemburg, \$ 1,08 in België, \$ 0,96 in Frankrijk, \$ 1,01 in West-Duitsland, \$ 0,89 in Nederland en \$ 0,81 in Italië.

Opvallend — zij het bescheiden — is de koersstijging van de aandelen Koninklijke. Naar wordt aangenomen vloeit deze niet uit buitenlandse maar uit binnenlandse belangstelling voort, omdat dit fonds in Nederland tot de achtergebleven aandelen wordt gerekend. In Amerikaanse ogen is het thans evenwel in het algemeen somber gesteld t.a.v. de vooruitzichten voor de petroleumindustrie, getuige o.a. de uitspraak van de president van de Standard Oil Cy. of New Jersey, die gezegd heeft dat de overproductie van olie in de komende jaren zal voortduren. Dat zich niettemin altijd verrassingen kunnen voordoen blijkt uit de plotseling verbeterde situatie op de vrachtenmarkt, onder invloed van (door de grote droogte veroorzaakte) omvangrijke graanverscheppingen. Men spreekt zelfs alweer van het in de vaart brengen van opgelegde schepen.

Aan het beleggingsfondsen-front is melding te maken van de oprichting van op Argentijnse resp. op Engelse effecten gespecialiseerde beleggingsdepots, gedoopt als

Fondar en Anglo-Valor. Deelnemers aan dit laatste fonds zullen het wel betreuren dat zij eerst na afloop van de Engelse verkiezingen hebben kunnen toetreden, want ten gevolge van de overwinning van Macmillan is op de Londense beurs een ongekende hausse ontstaan. Onder grote omzettingen is het Reuter-indexcijfer gestegen van 315 op 1 oktober tot 353 op 13 oktober, d.i. bijna 50 pCt. boven het gemiddelde niveau van oktober 1958.

Beleggers die nog in de waardevastheid van het goud geloven kunnen — voor zover de deviezenautoriteiten van hun land zulks toelaten — gebruik maken van de goud-certificaat-regeling die door een Engelse, een Canadese, een Zuidafrikaanse en een Duitse bank is ontworpen. Aankoop van certificaten bij één dezer instellingen geeft recht tot uitlevering van goud bij elk der deelnemende banken. Of zij die van deze regeling gebruik maken in de verwachting van een toekomstige goudprijsverhoging te kunnen profiteren, niet een flinke dosis geduld moeten bezitten, is een moeilijk te beantwoorden vraag. Het feit dat de bij het I.M.F. aangesloten landen tot een verhoging van hun quotum zijn overgegaan, waardoor een belangrijke bijdrage is geleverd tot de oplossing van het probleem van het „internationale liquiditeitstekort”, vormt in deze uitsluitend een indicatie.

Abonneert U op

DE ECONOMIST

Maandblad onder redactie van:

Prof. P. Hennipman,

Prof. A. M. de Jong,

Prof. F. J. de Jong,

Prof. P. B. Kreukniet,

Prof. H. W. Lambers,

Prof. J. Tinbergen,

Prof. G. M. Verrijn Stuart,

Prof. J. Zijlstra.

Abonnementsprijs f. 22,50; fr. p. post f. 23,60; voor studenten f. 19,—; fr. per post f. 20,10.

Abonnementen worden aangenomen door de boekhandel en door uitgeverij

**DE ERVEN F. BOHN
TE HAARLEM**

VAN HATTUM EN BLANKEVOORT N.V.

VELSERWEG 10, TE BEVERWIJK

vraagt ter assistentie van de Directie een

Jong Jurist

met belangstelling voor economische, fiscale en organisatorische problemen. Enige praktische ervaring strekt tot aanbeveling maar is geen vereiste. Goede kennis van moderne talen is noodzakelijk.

Sollicitaties te richten aan de Directie van de vennootschap

Aand. indexcijfers	A.N.P.-C.B.S. (1953 = 100)	2 jan. 1959	9 okt. 1959	16 okt. 1959
Algemeen	255	302	307
Internat. concerns	375	436	442
Industrie	174	225	231
Scheepvaart	151	155	157
Banken	138	176	175
Indon. aand.	103	134	135

Diverse obligaties	2 jan. 1959	9 okt. 1959	16 okt. 1959
3½ pCt. Gem. Rotterdam 1937 VI	90½	95½	98
3¼ pCt. Bk.v.Ned.Gem.1954II/III	91½	87%	88
3½ pCt. Nederl. Spoorwegen	89	93	93
3½ pCt. Philips 1948	95	92	95½
3¼ pCt. Westl. Hyp. Bank	83½	87%	87%
6 pCt. Nat. Woningb.len. 1957	110	108%	109

New York

Aandelenkoersgemiddelde			
Dow Jones Industrials	588	637	643

M. P. GANS.

Aandelen

Kon. Petroleum	f. 183,20	f. 153,—	f. 156,10
Unilever	452	647%	662
Philips	493%	642	639½
A.K.U.	262	374½	381
Kon. N. Hoogovens	341	582	630
Van Gelder Zn.	193	240½	241
H.A.L.	158½	159½	160
Amsterd. Bank	253½	314%	311½
Ver. H.V.A. Mij-en	131½	146%	148½

Staatsfondsen

2½ pCt. N.W.S.	59%	57	57½
3½ pCt. 1947	90½	92½	91½
3¼ pCt. 1955 I	87½	89%	89%
3 pCt. Grootboek 1946	88½	90%	90%
3 pCt. Dollarlening	90½	89%	90
4½ pCt. Nederland 1958	99½	100%	100½

STATISTIEKEN

IN- EN UITVOER ¹⁾
(waarde in miljoenen gulden)

Jaar	Invoer		Uitvoer		Dekkingspercentage	
	seot.	jan-sept. ²⁾	seot.	jan-sept. ²⁾	seot.	jan-sept. ²⁾
1938	120	120	103	87	86	73
1956	1.197	1.154	998	889	83	77
1957	1.153	1.323	1.062	955	92	72
1958	1.168	1.120	1.152	988	99	88
1959	1.307	1.213	1.305	1.087	100	90

¹⁾ Bron: C.B.S.
²⁾ Maandgemiddelde.

De AMSTERDAMSE LEDER MAATSCHAPPIJ N.V. te
Amsterdam zoekt een

ECONOMISCH MEDEWERKER

wiens taak o.a. zal bestaan uit de opbouw, de coördinatie en de controle van de bedrijfsresultaten der diverse lederfabrieken, die voor het merendeel in het buitenland zijn gevestigd.

Voor deze belangrijke functie zijn zelfstandigheid, vastheid van oordeel en tact vereist, om een doeltreffende samenwerking met de directies en medewerkers in de verschillende fabrieken te verzekeren.

Gegadigden moeten ook in economisch-administratief opzicht goed geschoold en ervaren zijn, daarbij de drie moderne talen behoorlijk in woord en schrift beheersen.
Leeftijd liefst niet boven 40 jaar.

Eigenhandig (niet met ballpoint) geschreven brieven, met uitvoerige inlichtingen omtrent theoretische opleiding, praktische loopbaan en persoonlijke omstandigheden, onder bijvoeging van pasfoto, te richten aan het **LABORATORIUM VOOR TOEGEPASTE PSYCHOLOGIE**, Vossiusstraat 54-55, Amsterdam-Z., onder letters: R.E.M.

U mag veeleisend zijn:

**De SIEMAG SALDOQUICK
boekhoudmachines 9 en 15
laten geen probleem
onopgelost!**

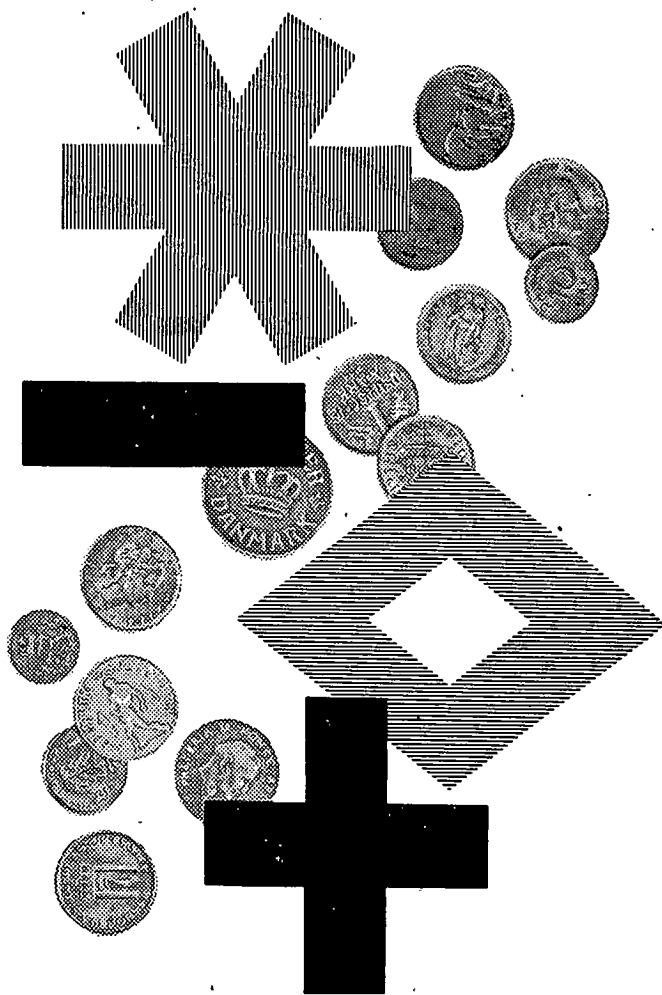
De Siemag Saldoquick boekhoudmachines 9 en 15 scheppen orde en inzicht in de talrijke gekomplieerde problemen in de loon-, materiaal-, voorraad- en financiële administratie van elk bedrijf, van klein tot groot. Ze lossen deze problemen snel, doelmatig en foutloos op.

Alleen al door de vele automatische functies en de tot dusver ongekende mate aan zekerheid behoort de Siemag onbetwistbaar in de topklasse. Indien uitgerust met het Siemag Kontrôle Systeem wordt u o.a. de verbluffende zekerheid geboden dat het oude saldo te allen tijde juist in de machine wordt gebracht. Kontrôle op het juist inbrengen van oude saldi is bij dit model Saldoquick dus overbodig.

Ook de uitermate gunstige prijs verschaft de Siemag een zó interessante voorsprong, dat hij bij geen enkele mechanisatie-overweging buiten beschouwing mag blijven!

Achter het moderne, aantrekkelijke uiterlijk van de Siemag Saldoquick liggen de antwoorden voor vele organisatorische vraagstukken, waarvan de oplossing eens te kostbaar of onmogelijk was.

Vraag inlichtingen en demonstratie bij:

- 1** alle telwerken salderend onder nul
- 2** met de hand aanroepbare telwerken
- 3** maximale wagenbreedte 62 cm
- 4** leverbaar met dubbele voorsteekinrichting
- 5** bedragen kunnen print of non-print in meerdere andere telwerken worden opgenomen
- 6** alle numerieke gegevens vanuit het 10-toetsenbord
- 7** fraude-proof door blokkering van totaal-functie, generale omkeer, bedienummer en programmering.

Keizersgracht 700 - Amsterdam - Tel. 223717

HOLLANDSCHE SOCIETEIT VAN LEVENSVZERKERINGEN N.V.

Hoofdkantoor Nederland:
Herengracht 475, Amsterdam-C. tel. 221322
Head Office Canada:
1130 Bay Street, Toronto 5

...meer dan anderhalve
eeuw levensverzekering

Bij de Hoofddirectie Financiële en Econo-
mische Zaken van het Staatsbedrijf der
PTT - Centrale Afdeling Statistiek -

bestaat plaatsingsmogelijkheid voor een
mathematisch doctorandus

die naast interesse voor statistische werk-
zaamheden ook belangstelling heeft voor
automatisering.

Het salaris is afhankelijk van vooropleiding
en praktijk.

Schriftelijke sollicitaties te richten aan de
Hoofddirecteur Financiële en Economische
Zaken, Centrale Directie der PTT, Kortenaer-
kade 12 's-Gravenhage.

Ministerie van Binnenlandse Zaken

Bij de afdeling Financiën Binnenlands Bestuur van bo-
vengenoemd Ministerie kan worden geplaatst een

Academisch gevormd economisch medewerker

voor het verrichten van werkzaamheden op het gebied
van de financiële verhouding tussen Rijk en Gemeenten.
Vereist wordt belangstelling voor en mogelijk enige
ervaring met betrekking tot het algemeen financieel-
economisch beleid en de plaats van de gemeenten daar-
in. Leeftijd van 25 tot plm. 30 jaar. Aanstelling geschiedt
in het referendaris rangenstelsel. Eigenhandig geschre-
ven soll. kunnen onder no. 1536/7188 (in linkerboven-
hoek env. en brief) worden ingediend bij het bureau Per-
soneelsvoorziening van de Rijksoverheid, Prins Maurits-
laan 1, Den Haag.

De STICHTING CEMENT-CENTRALE VOOR NEDER-
LAND, gevestigd te Amsterdam, zoekt in verband met
opvolging van de huidige functionaris een

SECRETARIS

Het betreft een coördinerende positie, waarvan de
vervulling initiatief-ontplooiing en ruim inzicht op
economisch/juridisch gebied vergt.

Gedacht wordt aan een academicus (jurist of
econom) van omstreeks 40 jaar.

Bekendheid met dit soort organisaties strekt tot
aanbeveling, terwijl gezien de buitenlandse contacten
een behoorlijke uitdrukkingsvaardigheid in Frans,
Duits en Engels noodzakelijk is.

Eigenhandig (niet met ballpoint), geschreven
brieven, met uitvoerige inlichtingen omtrent theore-
tische opleiding, praktische loopbaan en persoonlijke
omstandigheden, met opgave van verlangd salaris en
onder bijvoeging van pasfoto, binnen een week te
richten aan het LABORATORIUM VOOR TOEGE-
PASTE PSYCHOLOGIE, Vossiusstraat 54-55, Amster-
dam-Z., onder letters: A.S.

Beschikbare krachten

HEER (42), woonachtig in
het Noorden, wenst zich te
vestigen in Centraal- of
West-Nederland en zoekt
daartoe

verantwoordelijke positie
Ruime ervaring in admini-
stratieve topfuncties. In be-
zit M.O. Handelswetensch.
Bekend met sociale en fis-
cale wetgeving. Prima ref.
Br. onder no. E.S.B. 55-1,
postbus 42, Schiedam.

*U reageert op
annonces in*

„E.-S.B.”?

*Wilt U dat dan steeds
kenbaar maken!*

CENTRAAL BEHEER

Singel 126-130, Amsterdam-C.

ONDERLINGE VERZEKERINGEN VOOR HET BEDRIJFSLEVEN

WET-RISICO

Bedrijfs-w.a.-verzekering.

Motorrijtuigverzekering
w.a.-dekking voor alle
motorrijtuigen f. 500.000,-
per gebeurtenis.

Ongevallenverzekering voor
inzittenden van personen-
auto's.

BRAND-RISICO

Brand- en bedrijfsschade-
verzekering voor industriële
en andere objecten.

Belangrijke besparing op de
premie.

Verzekerd bedrag ruim
2 miljard gulden.

MOLEST-RISICO

Molestverzekering
ingeschreven bedrag ruim
7 miljard gulden.
Stormverzekering
verzekerd bedrag ruim
1 miljard gulden.

VERVOER-RISICO

Transportverzekering van
goederenzendingen in
binnen- en buitenland.

PENSIOEN-RISICO

Ouderdoms-, weduwen-,
wezen- en invaliditeitsver-
zekering van werknemers.
Verzekerd bedrag ruim
1 miljard gulden.
Belegd vermogen 250
miljoen gulden.